

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Prodlení a jeho následky

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra občanského práva

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Prodlení a jeho následky

Zpracovala: Markéta Hrubá

Vedoucí práce: JUDr. Alena Bányaiová, CSc.

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Markéta HRUBÁ**
Osobní číslo: **R16M0089P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Prodlení a jeho následky**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Právní úprava
3. Základní pojmy
4. Vznik prodlení
5. Právní následky prodlení dlužníka
6. Právní následky prodlení věřitele
7. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz příloha

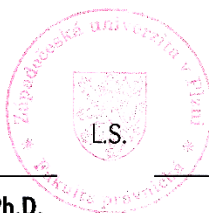
Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Alena Bányaiová, CSc.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 20. července 2020

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2021

Markéta Hrubá

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Aleně Bányaiové, CSc., za velice cenné a užitečné rady, podnětné připomínky a odbornou pomoc.

Seznam použitých zkratek

ABGB	zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
AHGB	zákon č. 1/1863 ř. z., obecný zákoník obchodní
recepční zákon	zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého
ObčZ 1950	zákon č. 1941/1950 Sb., občanský zákoník
ObčZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
zákoník mezinárodního obchodu	zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku
hospodářský zákoník	zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník
obchodní zákoník	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
směrnice č. 2011/7/EU	směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/7/EU o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Právní úprava.....	3
2.1	Prodlení v římském právu.....	3
2.2	Právní úprava prodlení na našem území v 19. století.....	4
2.3	Právní úprava prodlení na našem území v 1. polovině 20. století.....	6
2.4	Právní úprava prodlení na našem území ve 2. polovině 20. století.....	8
3	Základní pojmy.....	13
3.1	Závazek.....	13
3.1.1	Subjekt závazku.....	14
3.1.2	Objekt závazku.....	15
3.1.3	Obsah závazku.....	17
3.2	Prodlení.....	17
3.2.1	Charakteristika prodlení.....	18
3.2.2	Prodlení dlužníka.....	19
3.2.3	Prodlení věřitele.....	20
3.3	Čas plnění a způsob jeho určení.....	23
4	Právní následky prodlení dlužníka.....	27
4.1	Úroky z prodlení.....	28
4.1.1	Pojem a funkce úroků z prodlení.....	28
4.1.2	Podmínky vzniku práva na úroky z prodlení.....	29
4.1.3	Výše úroků z prodlení.....	32
4.1.4	Promlčení úroků z prodlení.....	37
4.2	Paušální náhrada nákladů.....	37
4.3	Nebezpečí škody na věci.....	38
4.4	Propadnutí závdavku.....	40
4.5	Zánik závazku u fixních smluv.....	42
4.6	Ztráta výhody splátek.....	43

4.7	Práva věřitele	45
4.7.1	Právo vymáhat splnění dluhu	45
4.7.2	Právo požadovat splnění dluhu po ručiteli	46
5	Právní následky prodlení věřitele	47
5.1	Přechod nebezpečí škody na věci	47
5.2	Vyloučení odpovědnosti dlužníka za jeho prodlení.....	49
5.3	Práva dlužníka	50
5.3.1	Právo trvat na splnění dluhu.....	50
5.3.2	Právo složit předmět plnění do soudní úschovy	51
6	Právní následky společné pro prodlení dlužníka a prodlení věřitele.....	53
6.1	Odstoupení od smlouvy	53
6.2	Smluvní pokuta.....	56
6.2.1	Pojem a funkce smluvní pokuty	56
6.2.2	Principy smluvní pokuty	57
6.2.3	Ujednání o smluvní pokutě.....	57
6.2.4	Výše smluvní pokuty.....	59
6.2.5	Promlčení smluvní pokuty.....	61
6.3	Ztráta námitky nesplněné smlouvy.....	61
7	Závěr.....	63
	Resumé	65
	Zdroje	66
	Právní předpisy a důvodové zprávy	66
	Judikatura	67
	Literatura	69
	Odborné články	72
	Elektronické zdroje.....	72

1 Úvod

Jedním ze stěžejních pilířů soukromého práva je zásada pacta sunt servanda, dle níž by měl každý plnit sliby a smlouvy, ke kterým se zavázal. Bohužel ne vždy se tak v běžném životě děje. Závazky jsou porušovány z různých důvodů a rozličnými způsoby. Aby bylo toto jednání co nejvíce eliminováno, disponuje právní úprava různými nástroji, jejichž účelem je nejen napravit vzniklý stav a odstranit způsobené následky, ale i strany negativně motivovat k tomu, aby se takového jednání vyvarovaly.

Jedním ze způsobů porušení závazků je prodlení. ObčZ prodlení dělí, obdobně jako již římské právo, na prodlení dlužníka a prodlení věřitele. O prodlení dlužníka se jedná v případě, kdy dlužník neplní svůj dluh řádně a včas. Věřitel se do prodlení dostane, pokud nepřijme řádně nabídnuté plnění nebo neposkytne dlužníkovi součinnost potřebnou ke splnění dluhu. Pojem prodlení v sobě tedy zahrnuje porušení povinnosti plnit včas a zároveň porušení povinnosti plnit řádně. Tato práce se zaměřuje pouze na prodlení, které znamená omeškání s plněním, a na jeho následky.

Cílem této práce je podat obecný pohled na problematiku prodlení a jeho následků ve světle nejen současného ObčZ, nýbrž i v úpravách starších. Dále také, pokud to bude možné, zaměřit se na zajímavé a problematické oblasti. Práce je zpracována na základě znalostí získaných během studia, právních předpisů, komentářové a odborné literatury a judikatury.

Obsah práce je kromě úvodu a závěru členěn do pěti kapitol. V první kapitole se zaměřím na historický vývoj právní úpravy prodlení a jeho následků od vzniku tohoto institutu, tedy od dob římského práva, až do již neúčinného zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku. Jednotlivé právní úpravy se pokusím porovnat a nejvýznamnější rozdíly zdůraznit.

V následující kapitole se budu věnovat vymezení základních pojmů, které jsou dle mého názoru pro tuto práci důležité a které se budou celou prací prolínat. Konkrétně se zaměřím na pojem závazek, na jeho prvky, na definici prodlení, vymezení jeho druhů a konečně na čas plnění jakožto důvod vzniku prodlení a na způsob jeho určení.

Ve zbylých kapitolách této práce se pokusím popsat a rozebrat jednotlivé následky prodlení, které se týkají buďto pouze dlužníka, pouze věřitele nebo obou

zmíněných.¹ Blíže bych se chtěla zaměřit především na úroky z prodlení, jakožto na následek prodlení nejčastější.

¹ Oproti původnímu zadání práce došlo po konzultaci s vedoucí práce k odebrání kapitoly Vznik prodlení a vyčlenění kapitoly Právní následky společné pro prodlení dlužníka a prodlení věřitele, a to za účelem lepší přehlednosti práce.

2 Právní úprava

2.1 Prodlení v římském právu

Již římské právo dělilo prodlení na prodlení dlužníka a prodlení věřitele. Za prodlení dlužníka (*mora debitoris* neboli *mora solvendi*) bylo považováno bezprávné omeškání se splněním obligace a bylo pro něj stanoveno několik podmínek. Pohledávka musela být platná, určitá, dospělá a žalovatelná bez možnosti vznést námitku. V právu Justiniánském bylo navíc zapotřebí, aby věřitel dlužníka k plnění jeho povinnosti vyzval. To ale nebylo nutné, pokud se jednalo o obligaci vzniklou na základě odcizení, násilného odnětí držby či jiného deliktu. Výzvu také nebylo nutné učinit, pokud nebylo možné dlužníka zastihnout nebo jestliže byla stanovena doba plnění.² Prodlení způsobovalo hned několik následků. Prvním z nich bylo zachování závazku, dlužník měl tedy stále povinnost plnit i přesto, že plnění již bylo nemožné, například pro zánik věci.³ Dále věřiteli vzniklo právo dlužníka žalovat a požadovat po něm úroky z prodlení. Dlužník odpovídal také za vyšší moc. Prodlení dlužníka zanikalo, poskytl-li mu věřitel novou lhůtu ke splnění dluhu, nabídl-li dlužník věřiteli plnění řádně nebo zanikla-li obligace novací.⁴

Prodlení věřitele (*mora creditoris* neboli *mora accipiendi*) vzniklo v případě, kdy věřitel plnění, které mu dlužník řádně nabídl, nepřijal, přičemž k tomu neměl žádný důvod, nebo ke splnění obligace nevytvořil potřebné podmínky. Jedinou stanovenou podmínkou bylo prohlášení dlužníka, že je připraven plnit. Takovéto prohlášení mohlo být provedeno i u soudu, a to v případě, že věřitele nemohl dlužník nalézt. Prodlení věřitele sice dlužníka závazku nezprostilo, ale způsobovalo řadu následků dlužníka zvýhodňujících. Dlužník se kupříkladu mohl předmětu zbavit složením na bezpečném místě, za které byla považována banka, chrám či v pozdějších dobách soud.⁵ Předmět plnění mohl ale i prodat či vyhodit. Pokud byl před vznikem prodlení věřitele v prodlení i sám dlužník, jeho prodlení zaniklo a případné úroky se přestaly počítat. Na věřitele přecházelo také nebezpečí ze zničení či zhoršení předmětu obligace. Posledním následkem byl vznik povinnosti věřitele

² HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 7. vyd. V Bratislavě: Právnická fakulta university Komenského, 1929, s. 419.

³ *Perpetuatio obligationis*.

⁴ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 233. ISBN 80-7179-031-1.

⁵ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 7. vyd. V Bratislavě: Právnická fakulta university Komenského, 1929, s. 390.

nahradiť dlužníkovi náklady a škody, ktoré mu nabídnutím plnení vznikly. K zániku prodlení věřitele docházelo, pokud věřitel plnění, které dříve odmítal, přijal a dlužníkovi nabídl, že mu škodu prodlením způsobenou nahradí.⁶

2.2 Právní úprava prodlení na našem území v 19. století

Základ dnešní právní úpravy prodlení, stejně tak jako současná systematika soukromého práva, vychází z ABGB⁷ z roku 1811. ABGB dělil prodlení na prodlení dlužníka a věřitele, zachoval tedy pojetí tohoto institutu užívané již v římském právu.

Prodlení dlužníka bylo v ABGB upraveno rozsáhleji než prodlení věřitele, a to na více místech. Předpoklady, druhy a účinky prodlení se nacházely v § 918 a následujících ABGB, kdežto definice a právní účinky prodlení byly obsaženy až v § 1333 a 1334 ABGB. Dlužník se dostal do prodlení, jestliže dlužný předmět neplnil ve smlouvou nebo zákonem určeném čase. Oproti současné právní úpravě byla, v případě, kdy nebyla přesně stanovena doba splatnosti, jedním z předpokladů prodlení dlužníka upomínka věřitele, která mohla být provedena soudně, ale i mimosoudně.⁸ Dalším předpokladem byla, v případě potřeby, součinnost věřitele, který musel dlužníkovi umožnit dluh bez závady splnit. Především se musel dostavit na sjednané místo plnění. Počátkem prodlení dlužníka byl den, který následoval po dni splatnosti, případně po dni, kdy byl dlužník věřitelem upomenut. Prodlení dlužníka končilo, pokud dlužník dluh splnil nebo alespoň plnění řádně nabídl, jednalo-li se o splnění jednáním dvoustranným. Dobová komentářová literatura rozlišovala prodlení dlužníka objektivní a subjektivní, přičemž toto rozdělení bylo podstatné pro určení, jaké následky prodlení dlužníka způsobilo. Za prodlení objektivní bylo považováno takové, které nastalo kvůli okolnostem, za které dlužník neodpovídal. Věřitel mohl v takovém případě odstoupit od smlouvy, ale předtím, než tak učinil, musel dlužníkovi ještě stanovit dodatečnou přiměřenou lhůtu k plnění. Dalším následkem byla ztráta termínu, či účinnost případných smluvených doložek.⁹ U peněžitých dluhů vznikla také povinnost platit zákonné úroky z prodlení, které se v případě existence vyšších smluvených úroků do takovýchto započítaly. V pojetí úroků z prodlení lze oproti současné právní úpravě

⁶ SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 162. ISBN 978-80-7380-334-6.

⁷ Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé země dědičné, který byl vyhlášen patentem ze dne 1. června 1811, č. 946 Sb. z. s., v české literatuře označován jako obecný zákoník občanský.

⁸ Ustanovení § 1334 ABGB.

⁹ Například doložky kasatorní.

spatřovat další rozdíl, v ABGB totiž představovaly zároveň i paušalizovanou náhradu škody.¹⁰ Za prodlení subjektivní bylo považováno takové, které bylo způsobeno zaviněním dlužníka. To, stejně tak jako prodlení objektivní, způsobovalo vznik práva věřitele od smlouvy odstoupit. Dlužník v tomto případě musel kromě náhrady škody, která byla představována zákonnými úroky, nahradit i škodu, která vznikla snížením kurzovní hodnoty měny. Dlužník navíc odpovídal i za náhodu, kterou by věc nebyla postižena, pokud by dlužník dluh splnil včas.¹¹

Prodlení věřitele bylo v ABGB upraveno stručněji než prodlení dlužníka. Řešilo ho především ustanovení § 1419 ABGB, dotýkala se ho ale i další ustanovení, konkrétně především § 918, § 1052, § 1066 a § 1118 ABGB. Věřitel se dostal do prodlení, pokud nepřijal plnění, které bylo dlužníkem řádně nabídnuté, čímž takovéto plnění zmařil. Prodlení věřitele vzniklo buďto v den následující po dni, který byl ustanoven jako den plnění, nebo pokud takový den ustanoven nebyl, tak dnem následujícím po dni, kdy dal dlužník věřiteli na vědomí, že je ochoten plnit. Dlužník musel nadále řádně plnit, jelikož prodlení věřitele nezpůsobovalo zánik této povinnosti, nenesl ale nebezpečí následné nemožnosti plnění. Zároveň končilo jeho případné prodlení. Pokud věřitel odmítl plnění přijmout s úmyslem uškodit dlužníkovi, musel mu uhradit zadostiučinění a náklady, které následkem odmítnutí vznikly. Prodlení věřitele končilo okamžikem, kdy věřitel učinil vše, co musel pro to, aby plnění mohlo být provedeno a zároveň vyrovnal veškeré vedlejší závazky, které následkem jeho prodlení vznikly.¹²

Subsidiárně k ABGB se v obchodních vztazích užíval od roku 1863 AHGB, tedy Všeobecný obchodní zákoník z roku 1862. AHGB se obecných otázek prodlení téměř nedotýkal, věnoval se například úpravě prodlení akcionářů¹³, živnostníků a tichých akcionářů¹⁴. Rozdílně upravoval výši úroků z prodlení pro obchodní vztahy, kterou stanovil jako „po šesti ze sta za rok“¹⁵, tedy o dvě procenta vyšší než ABGB.

¹⁰ Ustanovení § 1333 ABGB.

¹¹ SEDLÁČEK, J. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 4, (§§ 859 až 1089)*. Repr. pův. vyd. r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 322 – 343. ISBN 80-85963-79-5.

¹² SEDLÁČEK, J. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 6, (§§ 1342 až 1502)*. Repr. pův. vyd. z r. 1937. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 265 – 267. ISBN 80-85963-99-X.

¹³ Ustanovení čl. 220 AHGB.

¹⁴ Ustanovení čl. 259 AHGB.

¹⁵ Ustanovení čl. 287 AHGB.

2.3 Právní úprava prodlení na našem území v 1. polovině 20. století

Jelikož po vzniku československého státu se Slovensko a Podkarpatská Rus řídily jinou právní úpravou než české země, které si na základě recepčního zákona¹⁶ ponechaly právo rakouské, vyvstala zde naléhavá potřeba unifikace a rekodifikace právního řádu.

Na rekodifikaci soukromého práva existovalo několik různých názorů a způsobů řešení nastalé situace. První myšlenkou bylo přeložení ABGB do češtiny a jeho následné rozšíření i na území Slovenska a Podkarpatské Rusi.¹⁷ S takovýmto postupem nesouhlasila většina, především slovenských právníků, ale v podstatě byl v době první republiky uplatňován, a to především kvůli soudcům z českých zemí, kteří pokud se dostali na Slovensko či do Podkarpatské Rusi, judikovali podle ABGB. Další odmítnutou možností bylo převzetí Code civil, a to především s ohledem na to, že bylo třeba zachovat kontinuitu s judikaturou a komentáři, které se na našem území dlouhou dobu tvořily a užívaly. V úvahu přicházelo i vytvoření úplně nové kodifikace, kterou mělo být ABGB kvůli své zastaralosti nahrazeno, ale takový proces se zdál moc zdlouhavý. Proto bylo přistoupeno ke kompromisu výše uvedených možností, který spočíval v přeložení ABGB do češtiny, nahrazení jeho zastaralých částí novými a zároveň bylo přihlédnuto k právu platnému na území Slovenska a Podkarpatské Rusi, které vycházelo z práva uherského.¹⁸

K realizaci rekodifikace bylo zřízeno 5 subkomitétů vedených profesory pražských právnických fakult a každý z nich měl na starost jinou část občanského práva. Výsledky návrhů subkomitétů byly vydány samostatně jako jednotlivé publikace v průběhu let 1921 – 1924. Na Slovensku byla v roce 1923 za účelem kontroly jednotlivých publikací zřízena zvláštní komise. Ta sledovala a zkoumala návrhy především z pohledu slovenského práva. Odhalila ale zejména velké rozdíly ve zpracování jednotlivých návrhů, když například subkomitét pro právo dědické se od ABGB téměř neodchýlil, ale subkomitét pro věcná práva změnil celou koncepci. V důsledku těchto zjištění byla v roce 1926 zřízena komise superrevizní, jejímž účelem bylo zrevidování jednotlivých návrhů subkomitétů. Výsledkem její činnosti bylo v roce 1931 vytvoření návrhu zákona, který byl následně

¹⁶ Zákon č. 11/1918 Sb., zákon Národního výboru československého ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého.

¹⁷ Tzv. Hartmannova osnova.

¹⁸ SALÁK, P. jr. a kol. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937: Inspirace, problémy a výzvy*. 1. vyd. Brno – Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017, s. 17–18. Spisy Právnické fakulty MU, řada teoretická, edice Scientia, sv. č. 601. ISBN 978-80-210-8828-3.

připomínkován v meziministerském řízení a spolu s meritorními protokoly poté předán k závěrečné redakci. Ta probíhala až do ledna roku 1937, kdy byl konečně nalezen kompromis pro poslední sporné otázky a byl vytvořen „Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník“, který byl předložen komorám Národního shromáždění k projednání a k němuž byl ústavními výbory obou komor vytvořen společný podvýbor, ale k jeho přijetí již, s ohledem na mezinárodní politickou situaci, nedošlo.¹⁹

Tento vládní návrh byl základním ideovým vzorem poslední rekonstrukce soukromého práva, a to především proto, že z koncepčního hlediska sledoval a modernizoval ABGB, ale zároveň ho konfrontoval i s dalšími evropskými zákoníky, které byly v době jeho vydání novějšími.²⁰ Úprava prodlení byla stejně jako v ABGB rozdělena na prodlení dlužníka, které bylo obsaženo v hlavě čtyřicáté druhé, konkrétně v ustanovení § 1177 a § 1778, a na prodlení věřitele, jehož úprava se nacházela v hlavě čtyřicáté šesté, konkrétně pak v ustanovení § 1270 a § 1271. Výraznou změnou v úpravě prodlení dlužníka bylo umožnění věřiteli, aby se domáhal vedle úroků i škody, která není z úroků kryta, a to v případě, kdy byly splněny obecné podmínky pro náhradu škody, především tedy zavinění dlužníka.²¹ Úprava prodlení věřitele byla oproti ABGB značně rozšířena a zpřísněna. Skládala se ze dvou částí. V první části byly stanoveny podmínky prodlení věřitele. Věřitel se do prodlení dostal v případě, že dlužníkovi neposkytl spolupůsobení, které bylo ke splnění dluhu nutné. Následky takového jednání byly stanoveny ve druhé části úpravy, jednalo se především o přechod nebezpečí nahodilých zkázy na věřitele, či povinnost věřitele nahradit dlužníkovi náklady a škodu, které byly způsobeny dlužnou věcí.²² Další významnou novinkou bylo umožnění oběma stranám od smlouvy odstoupit bez stanovení přiměřené lhůty k plnění, pokud dlužník předem prohlásil, že plnit dluh nebude.²³

Po konci druhé světové války byly nadále užívány ABGB a AHGB. Hned v roce 1946 byl ale vytvořen nový návrh, tzv. Osnova 1946, která vycházela z výše zmíněného vládního návrhu z roku 1937, který byl rozšířen ještě o výsledky jednání společného podvýboru ústavních výborů poslanecké sněmovny a senátu z let 1937

¹⁹ SALÁK, P. jr. a kol. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937: Inspirace, problémy a výzvy*. 1. vyd. Brno – Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017, s. 19–26. Spisy Právnické fakulty MÚ, řada teoretická, edice Scientia, sv. č. 601. ISBN 978-80-210-8828-3.

²⁰ Důvodová zpráva k ObčZ, s. 17.

²¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937, s. 395.

²² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937, s. 406.

²³ Ustanovení § 760 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937.

a 1938. Koncepce tohoto návrhu, která byla založena na svobodné vůli, smluvní volnosti a soukromém vlastnictví, byla ale pro novou politickou situaci nevhodná.²⁴

Zanedlouho po převzetí politické moci Komunistickou stranou Československa byla zahájena rekodifikace soukromého práva a v roce 1950 byl přijat nový občanský zákoník, zákon č. 1941/1950 Sb., který byl účinný na celém území Československa a právní úprava soukromého práva tak byla konečně sjednocena. ObčZ 1950 stejně tak jako ABGB prodlení rozdělával na prodlení dlužníka a prodlení věřitele. Nově se ale tato ustanovení nacházela ve stejné části zákona, a to v hlavě dvanácté, která se zabývala změnami v obsahu závazků. Prodlení dlužníka bylo upraveno v ustanovení § 252 až ustanovení § 258 a konkrétně definováno jako nesplnění závazku řádně a včas. Mezi následky prodlení patřilo právo věřitele na náhradu škody, která byla způsobena prodlením, právo na zaplacení úroků z prodlení, a to zákonných nebo smluvených v případě, kdy úroky smluvené byly nižší než úroky zákonné, jejichž výše byla upravena zvláštním předpisem.²⁵ Dlužník, který byl v prodlení, byl odpovědný také za nahodilou zkázu věci. Oproti vládnímu návrhu 1937 už ale nemohl věřitel odstoupit bez stanovení přiměřené lhůty ke splnění závazku, mohl ale odstoupit i jen od části dělitelného plnění. Prodlení věřitele bylo upraveno v ustanovení § 259 a ustanovení § 260 ObčZ 1950. Věřitel se dostal do prodlení, pokud řádně nabídnuté plnění nepřijal nebo neposkytl spolupůsobení, bez kterého nebylo možné závazek splnit. Obdobně jako dlužník musel v tomto případě věřitel nahradit škodu, která byla prodlením způsobena, musel také dlužníkovi nahradit náklady vzniklé v důsledku prodlení a přecházelo na něj nebezpečí nahodilé zkázy na věci. Prodlení věřitele také způsobilo, že případná povinnost dlužníka platit úroky za své prodlení neběžela, a to po celou dobu jeho trvání.²⁶

2.4 Právní úprava prodlení na našem území ve 2. polovině 20. století

K další rekodifikaci soukromého práva došlo na počátku 60. let minulého století. Jejím důsledkem bylo roztříštění právní úpravy mezi nově vzniklý zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu), zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník a zákon č.

²⁴ SALÁK, P. jr. a kol. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937: Inspirace, problémy a výzvy*. 1. vyd. Brno – Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017, s. 26–27. Spisy Právnické fakulty MÚ, řada teoretická, edice Scientia, sv. č. 601. ISBN 978-80-210-8828-3.

²⁵ Nařízení ministra spravedlnosti č. 157/1950 Sb., kterým se provádějí některá ustanovení občanského zákoníka.

²⁶ Ustanovení § 259 a ustanovení § 260 ObčZ 1950.

40/1964 Sb., občanský zákoník. Zároveň došlo k omezení funkce občanského zákoníku, který již nebyl obecným předpisem, ale jednotlivé nově vytvořené předpisy stály na jedné úrovni.²⁷ Některé instituty soukromého práva tak byly upraveny každým z výše zmíněných zákoníků samostatně, přičemž prodlení nebylo výjimkou.

Význam zákoníku mezinárodního obchodu spočíval v úpravě obchodních vztahů s mezinárodním prvkem. Proto byl tento zákon charakterově nejvolnějším z výše uvedených zákoníků, s největším respektem smluvní volnosti. Koncepce prodlení zůstala obdobná starším předpisům. Prodlení bylo opět rozděleno na prodlení dlužníka a prodlení věřitele a obojí bylo upraveno v dílu čtvrtém hlavy třetí zákoníku mezinárodního obchodu, který upravoval případy, kdy nebyl závazek splněn a následky takového jednání. Dle ustanovení § 229 zákoníku mezinárodního obchodu se dlužník do prodlení dostal, nesplnil-li svůj závazek řádně v době splatnosti. Prodlením dlužníka vzniklo věřiteli právo od smlouvy odstoupit, přičemž různě byly upraveny podmínky takového postupu v případě podstatného a v případě nepodstatného porušení smluvní povinnosti a právo na náhradu škody. Další následky prodlení zákoník mezinárodního obchodu dělil podle toho, zda šlo o závazek peněžitý či nepeněžitý. V případě peněžitého závazku musel dlužník platit úroky z prodlení a pokud tyto úroky nekryly škodu způsobenou nesplněním tohoto závazku, tak musel nahradit i ji. U nepeněžitého závazku přecházelo na dlužníka nebezpečí škody na věci, a to po celou dobu, po kterou závazek porušoval. Ta mohla spočívat ve ztrátě věci, jejím zničení nebo znehodnocení.²⁸ Prodlení věřitele spočívalo dle ustanovení § 233 zákoníku mezinárodního obchodu v nepřijetí dlužníkem řádně nabídnutého plnění či v neposkytnutí spolupůsobení potřebného ke splnění závazku. Věřitel musel v tomto případě dlužníkovi nahradit náklady, které mu chováním věřitele vznikly. Dlužník mohl také odstoupit od smlouvy, a to za stejných podmínek, jako věřitel při prodlení dlužníka a jeho případné prodlení se prodlením věřitele stavělo. U nepeněžitého dluhu přecházelo na věřitele také nebezpečí škody na věci.²⁹

Právní vztahy mezi organizacemi upravoval v této době hospodářský zákoník. Ten prodlení nedělil na prodlení dlužníka a prodlení věřitele, ale bylo upraveno společně, a to jako prodlení organizace. Co se týče systematiky hospodářského

²⁷ Důvodová zpráva k ObčZ, s. 5.

²⁸ Ustanovení § 230 až ustanovení § 232 zákoníku mezinárodního obchodu.

²⁹ Ustanovení § 234 zákoníku mezinárodního obchodu.

zákoníku, bylo prodlení upraveno v druhém oddílu hlavy druhé, která se nacházela v části šesté hospodářského zákoníku a která upravovala důsledky porušení závazků a jiných právních povinností. Ustanovení § 138 hospodářského zákoníku stanovilo, že „organizace je v prodlení, jestliže nesplní svou povinnost ve stanovené době; není však v prodlení po dobu, po kterou nemohla svou povinnost plnit následkem okolností vzniklých u organizace oprávněně.“ Z této definice lze dovodit, že oproti ostatním úpravám zde prodlení nenastávalo, když bylo plněno vadně. Dalším rozdílem byl i liberační důvod vymezený ve větě za středníkem, který v sobě zahrnoval širokou škálu důvodů, které rozsah prodlení omezovaly. V případě, že organizace, která byla v prodlení svou povinnost nesplnila ani po uplynutí lhůty, kterou jí oprávněná organizace stanovila, měla oprávněná organizace právo od smlouvy odstoupit, pokud organizaci v prodlení zároveň upozornila, že tak hodlá v takové situaci učinit.³⁰ Toto právo ale mohlo být omezeno přímo hospodářským zákoníkem nebo i prováděcím předpisem. Hospodářský zákoník sám výslovně tuto možnost vylučoval u závazků k plnění vývozu nebo k zajištění obranyschopnosti státu. Hlavními následky prodlení organizací byly majetkové sankce, konkrétně například penále či poplatky z prodlení. Jejich výše mohla vyplývat ze zákona, ale hospodářský zákoník zároveň umožňoval, aby si strany sankce sjednaly smluvně. Sankce smluvené mohly být i vyšší než sankce stanovené zákonem. Veškeré sankce, které byly vyšší než zákonem stanovená minimální částka, musely organizace vymáhat a řádně vyúčtovat. V mimořádných případech se mohla organizace, která byla v prodlení, obrátit na hospodářskou arbitráž, která mohla majetkové sankce snížit či prominout.³¹

Úprava prodlení v ObčZ 1964 vycházela z ObčZ 1950. Obsažena byla v hlavě sedmé první části ObčZ 1964, která se zabývala zánikem práv a povinností, konkrétně v rubrice „Splnění dluhu“. Prodlení dlužníka bylo v ustanovení § 85 ObčZ 1964 definováno jako situace, kdy dlužník svůj dluh řádně a včas nesplnil, tedy téměř stejně jako v předchozím občanském zákoníku. Hlavní odlišnosti lze spatřovat v úpravě některých následků prodlení dlužníka. Nově bylo u peněžitých dluhů, v případě, kdy to tak zákon stanovil, možné požadovat poplatky z prodlení, a to vedle úroků z prodlení, jejichž výše již nemohla být stanovena smluvně. Změněn byl i institut odstoupení od smlouvy na základě prodlení. Nově bylo možné ho uplatnit nejen v případech smluv úplatných, ale i smluv bezúplatných. I nadále

³⁰ Ustanovení § 139 hospodářského zákoníku.

³¹ Ustanovení § 141 až ustanovení § 143 hospodářského zákoníku.

byla jako následek prodlení zachována odpovědnost dlužníka za ztrátu, poškození či zničení věci v případě nepeněžitého závazku. V původní verzi z roku 1964 nebyla výslovně obsažena úprava prodlení věřitele, jedinou zmínku bylo možné najít v ustanovení § 88 ObčZ 1964, které jednání, v ostatních zákonících typicky jako prodlení věřitele nazývané, tedy povinnost věřitele řádně nabídnuté plnění přijmout nebo poskytnout součinnost potřebnou ke splnění dluhu, zmiňovalo, a to jako důvod, pro který nedošlo k prodlení dlužníka. Definice pojmu prodlení věřitele jako taková byla do ObčZ 1964 vtělena až tzv. velkou novelou občanského zákoníku účinnou od roku 1992.³² Jeho následkem byla povinnost nahradit dlužníkovi náklady, které prodlením vznikly, přecházelo na něj nebezpečí nahodilé zkázy věci a vylučovalo nejen prodlení dlužníka, ale i zánik jeho povinnosti platit úroky z prodlení.³³

K další významné rekodifikaci soukromého práva došlo po roce 1989. Kvůli změně režimu ztratil svůj význam hospodářský zákoník, který byl k lednu 1992 zrušen. ObčZ 1964 byl značně upraven a reorganizován výše zmíněnou velkou novelou a právní řád byl po vzoru systému fungujícího v době vzniku Československa doplněn o obchodní zákoník,³⁴ jehož obsah byl silně inspirován zákoníkem mezinárodního obchodu, který byl zrušen také k lednu 1992.

Obchodní zákoník byl právním předpisem speciálním k ObčZ 1964. Prodlení v něm ale bylo upraveno takovým způsobem, že dle ObčZ 1964 nebylo třeba řešit téměř žádné otázky, které se ho v obchodních vztazích dotýkaly. Výjimkou byla například výše zákonných úroků z prodlení, u které obchodní zákoník na úpravu obsaženou v ObčZ přímo odkazoval.³⁵ Prodlení dlužníka i prodlení věřitele byla zakotvena v desátém dílu třetí části obchodního zákoníku, který řešil porušení smluvních povinností a jeho následky, přičemž každé z nich bylo upraveno ve svém oddílu. Prodlení dlužníka se nacházelo v ustanoveních § 365 až ustanovení § 369 obchodního zákoníku. Definice byla obdobná té obsažené v ObčZ 1964, rozdílem ale bylo výslovné omezení trvání prodlení, a to do doby, kdy dlužník poskytl řádné

³² Zákon č. 509/1992 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

³³ Ustanovení § 522 a ustanovení § 523 ObčZ 1964.

³⁴ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

³⁵ Ustanovení § 369 odst. 1 obchodního zákoníku, a to po účinnosti tzv. velké novely obchodního zákoníku (zákon č. 370/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 15/1998 Sb., o Komisi pro cenné papíry a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění zákona č. 30/2000 Sb., zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů).

plnění nebo kdy závazek zanikl jiným způsobem. Větší rozdíly nezavedl obchodní zákoník ani u následků prodlení dlužníka. Ten musel nahradit případnou škodu a náklady prodlením způsobené, přecházelo na něj nebezpečí škody na věci a u peněžitých pohledávek byl povinen platit úroky z prodlení.³⁶ Věřitel se dle ustanovení § 370 obchodního zákoníku do prodlení dostal, pokud v rozporu se svými povinnostmi, které vyplývaly ze závazkového vztahu, řádně nabídnuté plnění nepřevzal nebo poskytl potřebné spolupůsobení nutné ke splnění závazku dlužníkem. Toto jednání věřitele zakládalo povinnost věřitele nahradit dlužníkovi škodu a způsobovalo přechod nebezpečí škody na věci na věřitele.³⁷ Oproti ObčZ 1964 umožňoval obchodní zákoník od smlouvy odstoupit nejen věřiteli, ale i dlužníkovi v případě, kdy byl v prodlení věřitel. Společná úprava odstoupení od smlouvy se nacházela v osmém dílu třetí části obchodního zákoníku. Podmínky se lišily podle toho, zda se jednalo o podstatné nebo nepodstatné porušení smluvní povinnosti. V případě podstatného porušení mohla druhá strana od smlouvy odstoupit, pokud svůj záměr straně, která byla v prodlení bez zbytečného odkladu oznámila. Oproti tomu u nepodstatného porušení mohla druhá strana od smlouvy odstoupit poté, co straně v prodlení poskytla přiměřenou lhůtu k tomu, aby svou povinnost splnila nebo v případě, kdy strana v prodlení prohlásila, že závazek plnit nebude, mohla druhá strana od smlouvy odstoupit i bez stanovení takovéto lhůty.³⁸

³⁶ Ustanovení § 365 až ustanovení § 369 obchodního zákoníku.

³⁷ Ustanovení § 371 obchodního zákoníku.

³⁸ Ustanovení § 345 a ustanovení § 346 obchodního zákoníku.

3 Základní pojmy

V následující kapitole se budu věnovat stručné charakteristice základních pojmů, které jsou pro téma této diplomové práce klíčové, a budou se v jejích dalších kapitolách často objevovat. Těmito pojmy jsou závazek, jeho prvky, prodlení, druhy prodlení a čas plnění.

3.1 Závazek

Závazkem se rozumí společenský vztah, který je regulován právem a který vznikl a trvá mezi stranami v protikladném postavení, které nutí, aby se chovaly v souladu s jeho obsahem.³⁹ Jde o vztah relativní, jeho účinky tak nastávají zásadně mezi stranami. S případným porušením závazku jsou spojovány právní následky. Synonymem pro pojem závazek je obligace. Toto slovo má svůj původ v latinském *obligo*, které je překládáno jako „zavazuji“ nebo „povinnost“.

Dle ustanovení § 1721 ObčZ „*má věřitel ze závazku vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.*“ Oproti úpravě původní, obsažené v ustanovení § 488 ObčZ 1964, která pod tímto pojmem v užším smyslu rozuměla i obligační povinnost, došlo k zúžení tohoto pojmu, kdy nyní je závazkem rozuměn pouze závazkový právní vztah a obligační povinnost je označována jako dluh. Dle důvodové zprávy k ObčZ bylo cílem nové úpravy jasně vymezit základní pojmy závazkového práva a nesměšovat je. „*Osnova je důsledná při dodržování této terminologie, a tak nezaměňuje např. závazek s dluhem, smlouvu se závazkem nebo právo s nárokem, jak se dnes i v základních právních předpisech často děje, což relativizuje jejich pojmový obsah i srozumitelnost zákona.*“⁴⁰ K tomuto si ale dovoluji podotknout, že se v ObčZ najde několik ustanovení, ve kterých tyto pojmy nejsou takto striktně rozlišeny. Těchto ustanovení však není mnoho a nemyslím si, že by to mohlo při jejich výkladu způsobovat větší problémy.

Důvodem pro vznik závazku může být právní jednání, protiprávní jednání, právní událost, protiprávní stav či jiná právní skutečnost. Na základě stejných

³⁹ FIALA, J. In: PRAŽÁK, Z., FIALA, J., HANDLAR, J. a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář k § 1721 – 2893 OZ.* Praha: Leges, 2017, s. 2. ISBN 978-80-7502-158-8. (§ 1721)

⁴⁰ Důvodová zpráva k ObčZ, s. 429 – 430.

právních skutečností dochází i ke změně nebo zániku závazku. Zákon pro tyto skutečnosti může stanovit zvláštní požadavky, např. formu právního jednání.⁴¹

Závazek, jako každý právní vztah, má svou strukturu, která vychází již z římského práva. Základními prvky závazku jsou subjekt, objekt (předmět) a obsah.

Jedná se o předpoklad pro existenci prodlení, a to především z toho důvodu, že do prodlení se jeho strana může dostat pouze po dobu jeho trvání.

3.1.1 Subjekt závazku

Subjektem závazku může být fyzická i právnická osoba, osoba podnikající i nepodnikající, stát či jiná osoba, která má právní osobnost v rámci občanského práva. Základními subjekty závazkového práva jsou věřitel a dlužník. Věřitel je osoba, které náleží subjektivní právo požadovat určité konkrétní plnění od dlužníka a zároveň má povinnost poskytnout dlužníkovi k řádnému a včasnému plnění součinnost. Obdobně je možné definovat dlužníka, a to jako osobu, jejíž povinnosti odpovídají právům věřitele a jejíž práva odpovídají povinnostem věřitele.⁴²

Aby bylo plnění řádné, je třeba, aby bylo splněno osobou, která se k němu zavázala. Nejde-li však o plnění, které je vázáno přímo na osobu dlužníka, může být splněno i třetí osobou. Věřitel má povinnost plnění, které mu bylo se souhlasem dlužníka třetí osobou nabídnuto, přijmout, pokud tím dojde k uspokojení jeho pohledávky. Výjimku z tohoto pravidla může zapříčinit ujednání ve smlouvě, kterým si strany splnění dluhu osobou jinou od dlužníka předem vyloučí.⁴³ Osoba, která za dlužníka plní dluh, přestože za něj neručí a ani ho nijak nezajistila, má právo od věřitele požadovat, aby jí pohledávku postoupil. Pokud tak věřitel učiní, osoba vstoupí do jeho práv a bude moci pohledávku po dlužníkovi požadovat v rozsahu, v jakém plnila. Jestliže by ale třetí osoba plnila za dlužníka a postoupení pohledávky po věřiteli nepožadovala, a zároveň by se nejednalo o darování, šlo by o plnění bez právního důvodu, jehož následkem je vznik bezdůvodného obohacení, které by následně třetí osoba mohla požadovat po dlužníkovi.⁴⁴

⁴¹ HULMÁK, M. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 13 – 15. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1723)

⁴² PAULDURA, L. a kol. *Slovník právních pojmů: občanský zákoník*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 185. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-660-0.

⁴³ MATZNER, J. *Problematika splnění dluhu za jiného, aneb jak je to s právem na regres?* [online]. 2020 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/problematika-splneni-dluhu-za-jineho-aneb-jak-je-s-pravem-na-regres>.

⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2019, sp. zn. 28 Cdo 208/2019.

3.1.2 Objekt závazku

Předmětem závazku je plnění majetkové povahy, které musí odpovídat zájmu věřitele. V teorii je rozlišován primární předmět závazku a sekundární předmět závazku.

Primárním předmětem závazku se rozumí chování subjektu závazku. Může spočívat v konání, které může mít povahu dání (*dare*) či jiného konání (*facere*), i nekonání, které může mít povahu strpění něčeho (*pati*) nebo zdržení se něčeho (*omittere*). V případě dání je předmětem závazku předání konkrétní věci nebo jiného objektu, kdy takovéto předání může být faktické, právní nebo kombinace obojího. U konání je předmětem závazku jiné aktivní chování dlužníka než je předání předmětu. Toto aktivní chování dlužníka má již samotné pro věřitele hodnotu. Předmět závazku může v tomto případě být vymezen jako provedení určité vlastní činnosti dlužníka, např. závazek provedení lékařského zákroku, či jako dosažení konkrétního výsledku, např. oprava věci. Takovéto vymezení je významné především pro posouzení, zda byl závazek splněn. V případě zdržení se dlužník zaváže k tomu, že nějakou činnost vědomě nevykoná. Nebude tedy vůbec jednat. Zdržení se může být bez dalšího, ve vztahu k věřiteli či třetí osobě, ve vztahu k nějaké věci či ve vztahu k nějakému stavu. U závazků, jejichž předmětem je povinnost něco strpět, se dlužník zavazuje snést určité komisivní jednání věřitele nebo třetí osoby. V případě, že dojde k zániku věci či stavu, ohledně nichž se dlužník zavázal zdržet se svého chování, nebo se stane nemožnou činnost věřitele, kterou má dlužník povinnost strpět, nebude z pohledu dlužníka možné takovýto závazek splnit.⁴⁵

Sekundárním předmětem závazku, tedy předmětem plnění, je věc v právním smyslu či její část. Takový předmět musí být plněn přesně v takové podobě, v jaké byl ujednáno, věřitel nemusí přijmout ani nepatrně lišící se plnění.⁴⁶

Předmět plnění může být ale vymezen i druhově. Jde o předmět plnění, který není vymezen individuálně, ale jeho určení se odvíjí od konkrétních druhových znaků. K posouzení, zda bylo takovéto plnění řádné, je třeba zjistit, zda naplnilo

⁴⁵ HANDLAR, J. In: PRAŽÁK, Z., FIALA, J., HANDLAR, J. a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář k § 1721 – 2893 OZ*. Praha: Leges, 2017, s. 114 – 116. ISBN 978-80-7502-158-8. (§ 1789)

⁴⁶ FALDYNA, F., HUŠEK, J., POHL, T. *Zajištění a zánik obchodních závazků*. 2., rozš. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 124-125. Právní rukověť. ISBN 978-80-7357-154-2.

konkrétní smlouvu a zda je možné ho užít pro účel, ke kterému bývá takovéto plnění obvykle užíváno.⁴⁷

Jak již bylo výše zmíněno, předmětem závazku je majetkové plnění, které odpovídá zájmu věřitele. Majetkovou povahu má plnění v případě, kdy je alespoň potencionálně ocenitelné penězi. Avšak může ji mít i plnění bez protihodnoty, např. v případě darování. Nemají ji ale hodnoty, se kterými se na trhu neobchoduje, např. čest, svoboda či důstojnost. Předmětem závazku ale může být chování, které směřuje k jejich popření či zajištění.⁴⁸ Pokud plnění nemá vůbec majetkovou povahu, nejedná se o závazek, ale může jít např. o rodinněprávní vztah či obecně uloženou povinnost. Dle Mayra je možné dát každému právu nepřímo majetkovou povahu, a to ujednáním o smluvní pokutě.⁴⁹

Plnění musí odpovídat zájmu věřitele. Zda tomu tak je, záleží na posouzení věřitele v okamžiku, kdy vstupuje s dlužníkem do závazku. Zájem není faktorem, který by mohl limitovat vstup do závazku, nelze ho nijak objektivně hodnotit. Věřitel může do závazku vstoupit i za cílem uspokojení z pohledu jiné osoby až absurdního zájmu. Podstatné je, aby svou vůli uzavřít závazek projevil vážně a aby svůj zájem vyjádřil navenek.⁵⁰ Pokud neexistuje žádné plnění, které by bylo v zájmu věřitele, nedojde k naplnění kauzy závazku. Kauzou se rozumí hospodářský cíl, za účelem kterého byl uzavřen závazek. Objektivní kauzou pro reálné smlouvy je kauzou splněná povinnost druhé strany, u úplatných smluv závazek druhé strany a u bezúplatných záměr štědrosti. Za subjektivní kauzu je považován skutečný důvod, pro který smluvní strana právní úkon uskuteční. Subjektivní kauza je důležitá především z hlediska zkoumání, zda je závazek v souladu s dobrými mravy, zda byl závazek uzavřen v souladu se zákonem či zda nebylo plněno vadně.⁵¹

⁴⁷ VANČUROVÁ, K., POROD, J. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání.* V Praze: C.H. Beck, 2019, s. 1974. ISBN 978-80-7400-747-7. (§ 1962)

⁴⁸ HULMÁK, M. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 8 – 9. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1722)

⁴⁹ MAYR, R. *Soustava občanského práva. Kniha třetí: Právo obligační.* Brno : Barvič & Novotný, 1928, s. 8.

⁵⁰ ŠILHÁN, J. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání.* V Praze: C.H. Beck, 2019, s. 1656. ISBN 978-80-7400-747-7. (§ 1722)

⁵¹ HULMÁK, M. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 10 – 11. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1722)

3.1.3 Obsah závazku

Obsahem závazku, jako každého právního vztahu, jsou subjektivní práva a povinnosti, které působí pouze inter partes a týkají se pouze konkrétního předmětu závazku. Jsou tvořeny pravidly vycházejícími z obecně závazných norem a právy a povinnostmi, které byly vytvořeny až při vzniku závazku. Tam, kde se strany nedohodly jinak, se bude závazek řídit dispozitivními ustanoveními zákona, a v případě podnikatelů i obchodními zvyklostmi.⁵²

Základním obsahem závazku jsou pohledávka a dluh. Není možné, aby pohledávka existovala bez dluhu a naopak. Pohledávka je v ObčZ definována jako právo věřitele na určité plnění vůči dlužníkovi a odpovídá jí povinnost dlužníka toto právo uspokojit splněním dluhu.⁵³

Dále jsou obsahem závazku práva, která s pohledávkou souvisejí. Jedná se například o práva z vadného plnění nebo v případě alternativního plnění o právo volby, na které plnění či jakým způsobem bude plněno. Obsahem závazku jsou také práva utvářecí, tedy např. právo smlouvu modifikovat, vypovědět či od ní odstoupit.⁵⁴

Zajímavou otázkou je, zda v případě postoupení pohledávky budou postupitelovi i nadále tato práva náležet. Touto otázkou se zabýval Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 Cdo 2483/2012, ve kterém souhlasil s názory nižších soudů, že prodávajícímu, který svou pohledávku postoupil a přestal tedy být jejím věřitelem, nesvědčí právo odstoupit od smlouvy z důvodu prodlení dlužníka se splněním povinnosti zaplatit kupní cenu. Přestože se osoba, na kterou byla pohledávka postoupena, nestane stranou smlouvy, stane se věřitelem, tudíž bude právo od smlouvy odstoupit náležet jí.

3.2 Prodlení

ObčZ upravuje prodlení v dílu sedmém hlavy první, který se zabývá problematikou zániku závazků a nachází se v jeho čtvrté části. Ve zvláštním oddílu je upraveno prodlení dlužníka, které nastává, pokud dlužník neplní svůj dluh řádně a včas. Následuje prodlení věřitele, do kterého se věřitel dostane, pokud nepřijme řádně nabídnuté plnění nebo neposkytne dlužníkovi součinnost potřebnou ke

⁵² RABAN, P. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 24. ISBN 978-80-87713-18-1.

⁵³ Ustanovení § 1721 ObčZ

⁵⁴ TINTĚRA, T.: *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku*. Praha: Leges, 2013, s. 17 – 18. ISBN 978-80-87576-75-5.

splnění dluhu. V dalším oddílu se nacházejí společná ustanovení pro oba typy prodlení, která stanoví podmínky pro odstoupení od smlouvy.

Jak je zřejmé z definice prodlení dlužníka, tento pojem zahrnuje jak prodlení, které znamená porušení povinnosti plnit včas, tak prodlení spočívající v porušení povinnosti plnit řádně. Tato práce se však bude zabývat pouze prodlením spočívajícím v omeškání s plněním závazku.

3.2.1 Charakteristika prodlení

„*Prodlení (mora) je bezprávné omeškání s plněním závazku.*“⁵⁵ Do prodlení se dostane jakákoliv osoba, která je smlouvou zavázána plnit své povinnosti a neučiní tak řádně a včas. Okamžikem vzniku prodlení spočívajícího v opožděnosti plnění⁵⁶ ale nezaniká původní závazek ani dluh, dochází pouze k modifikaci obsahu tohoto závazku a současně vstoupí v účinnost práva z odpovědnosti.⁵⁷ Jedná se především o nové povinnosti strany, která je v prodlení, a jim odpovídající práva strany druhé.⁵⁸

Porušením povinnosti plnit včas dochází k nesplnění závazku a chování strany, která je v prodlení, má povahu právního deliktu. Jedná se o delikt objektivní, tudíž jeho následky nastanou bez ohledu na zavinění. V ustanovení § 1968 ObčZ je ale formulován liberační důvod z objektivní povahy odpovědnosti za prodlení, kterým je situace, kdy dlužník nemůže plnit v důsledku prodlení věřitele.

Na prodlení lze nahlížet jako na určitý časový úsek, jehož počátkem je okamžik, kdy nebylo splněno včas a potencionálním koncem je splnění, obnovení kontinuálního plnění či zánik závazku. Ve vztahu k časovému aspektu prodlení jsou specifické závazky fixní, u nichž počátkem prodlení dochází rovněž i k zániku závazku.⁵⁹

Jak již bylo zmíněno výše, do prodlení se může dostat jakákoliv osoba. Může tedy nastat jak na straně dlužníka (*mora debitoris*), tak na straně věřitele (*mora creditoris*).

⁵⁵ ELIÁŠ, K. *Prodlení dlužníka*. Právní rádce, č. 12/2003, s. 4. ISSN 1210-4817.

⁵⁶ Naopak vadným splněním, které věřitel přijme nebo k němuž dojde jednostranným úkonem dlužníka, závazek zaniká.

⁵⁷ RABAN, P. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 117. ISBN 978-80-87713-18-1.

⁵⁸ Toto neplatí u závazků fixních, které jsou upraveny v § 1980 ObčZ.

⁵⁹ ŠILHÁN, J. *Několik poznámek k pojmu prodlení dlužníka v NObčZ*. Obchodněprávní revue, č. 5/2013, s. 140 – 145. ISSN 1803-6554.

3.2.2 Prodlení dlužníka

Dlužník se dostane do prodlení, pokud nesplní svůj dluh řádně a včas bez ohledu na to, zda se tomu tak stalo zaviněně či nikoliv, přestože v některých situacích může být zavinění relevantní.⁶⁰ Tuto problematiku řešil Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 24. 6. 2013, sp. zn. 32 Cdo 1861/2012, ve kterém zrušil rozhodnutí odvolacího soudu, který vyloučil prodlení zhotovitele se splněním povinnosti provést dílo z důvodu odlišného než je prodlení věřitele. Konkrétně šlo o situaci, kdy si dlužník neobstaral včas stavební povolení a povolení k užívání vodního díla, přestože k tomu byl smluvně zavázán. Bez těchto povolení ale nemohl plnit, protože by provedením díla naplnil skutkovou podstatu správního deliktu. Šlo tedy o okolnost znemožňující plnění, která však nebyla na straně věřitele,⁶¹ tudíž se dle Nejvyššího soudu dlužník do prodlení dostal.

*„Dlužník není za prodlení odpovědný, nemůže-li plnit v důsledku prodlení věřitele.“*⁶² Dlužník tedy je za prodlení odpovědný, pokud mu věřitel neposkytne potřebnou součinnost či pokud nepřijme řádně nabídnuté plnění. V prodlení dlužník nebude také v případě, že mu věřitel odmítne vystavit kvitanci nebo vydat směnku, která je vystavena kvitancí o zaplacení.⁶³

Prodlení může nastat u dluhů, které spočívají v konání, tedy u dare i facere, přičemž není třeba rozlišovat, zda jde o dluh trvajících či jednorázový. Stejně tak může prodlení nastat u trvajících plnění omittere a pati. Naopak vzniknout nemůže u jednorázových dluhů spočívajících v omittere a pati, jelikož nemohou vykazovat žádné znaky prodlevy.⁶⁴

Do prodlení se dlužník může dostat i v případě, že se rozhodne prozatímně nabídnout věřiteli alespoň částečné plnění. Pokud věřitel takovéto plnění přijme, dluh v rozsahu splněné části zanikne a dlužník bude v prodlení s částí zbývajících. V případě, že se věřitel rozhodne nabízenou část nepřijmout a tato možnost je v souladu s úpravou obsaženou v ustanovení § 1930 odst. 2 ObčZ, případně s dohodou stran, dostane se dlužník do prodlení s plněním celého dluhu. Pokud měl

⁶⁰ Zavinění je podstatné pro případnou náhradu škody dle § 2894 a násl. ObčZ

⁶¹ Obdobně bylo řešeno např. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2015, sp. zn. 32 Cdo 3504/2013, kdy takovými okolnostmi bylo roční období nevhodné pro provádění díla či hnízdění rojů obecného na předmětu díla.

⁶² Ustanovení § 1968 ObčZ

⁶³ BÁNYAIOVÁ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R., BÁNYAIOVÁ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 473. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1968)

⁶⁴ ŠILHÁN, J. *Několik poznámek k pojmu prodlení dlužníka v NOčZ*. *Obchodněprávní revue*, č. 5/2013, s. 140 – 145. ISSN 1803-6554.

být dluh plněn ve splátkách, dostane se dlužník do prodlení s konkrétní splátkou, pokud ji nesplní v ujednaném termínu. V případě, že si věřitel s dlužníkem ujednal právo na vyrovnání celé pohledávky a pokud toto právo v souladu s ustanovením § 1931 ObčZ uplatní nejpozději do splatnosti příští splátky, dostane se dlužník do prodlení s placením celého dluhu.⁶⁵

Jelikož se jedná o delikt ní jednání dlužníka, jeho právní následky jsou sankční. Věřiteli v důsledku prodlení vznikne možnost rozhodnout se, zda chce v závazku setrvat a trvat na tom, aby dlužník dluh splnil, či jestli od smlouvy za zákonem nebo smlouvou stanovených podmínek odstoupí. Věřitel má právo, v případě, kdy jde o peněžité plnění, také na úroky z prodlení. Výši úroků upravuje nařízení vlády č. 351/2013 Sb., které se použije v případě, kdy si věřitel s dlužníkem konkrétní výši nesjednají ve smlouvě.

Dlužník, který je v prodlení, nese po dobu jeho trvání nebezpečí škody na věci. Příčina vzniku škody nehraje roli. Jestliže ale škoda vznikla při řádném plnění nebo ji způsobil vlastník věci či věřitel a dlužník to prokáže, své odpovědnosti se tím zproští. Pokud by věřitel škodu utrpěl při prodlení dlužníka s plněním peněžitého dluhu, bude muset dlužník škodu nahradit do výše, kterou nepokryjí úroky z prodlení.⁶⁶

3.2.3 Prodlení věřitele

Dle zákona se věřitel dostane do prodlení, pokud nepřijme dlužníkem řádně nabídnuté plnění nebo mu neposkytne součinnost potřebnou k tomu, aby dlužník mohl dluh splnit.⁶⁷ Hlavním rozdílem oproti prodlení dlužníka je, že prodlení věřitele nemusí existovat ve všech závazcích. Záležet bude tedy na charakteru konkrétního závazku a jeho obsahu.⁶⁸ Prodlení věřitele má, stejně jako prodlení dlužníka, objektivní charakter.

Prodlení věřitele bude trvat vždy až do okamžiku, kdy věřitel učiní vše potřebné k tomu, aby splnění dlužníkem mohlo proběhnout.

⁶⁵ BÁNYAIOVÁ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R., BÁNYAIOVÁ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 472. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1968) Obdobně také v Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2600/2014.

⁶⁶ NOVOTNÝ, P. NOVOTNÁ, M. BUDÍKOVÁ, P. IVIČIČOVÁ, J. KEDROŇOVÁ, K. ŠTROSOVÁ, I. ŠTÝSOVÁ, M. *Smluvní právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 92. ISBN 978-80-271-0609-7.

⁶⁷ Ustanovení § 1975 ObčZ

⁶⁸ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1090 – 1094. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1975)

Prvním zákonným důvodem, na základě kterého se věřitel dostane do prodlení, je nepřijetí řádně nabídnutého plnění. Ke vzniku prodlení z tohoto důvodu dojde vždy, pokud bude úkon přijetí k plnění dluhu nezbytný, tedy ze zákona, ze smlouvy či z povahy věci. Stejně tak bude i určováno, co je myšleno pod pojmem nabídka plnění ve smyslu ustanovení § 1795 ObčZ. Takovouto nabídkou tak nemusí vždy být pouhé oznámení dlužníka o tom, že je připraven plnit.⁶⁹ Řádnou nabídkou bude ta, která bude provedena v souladu se smlouvou, tedy řádným způsobem, ve správném čase a místě. Ke vzniku prodlení z důvodu nepřijetí řádného plnění tak může dojít například pokud si věřitel věc, která je u dlužníka připravená, nevyzvedne, nebo věc, která má být předána v místě jeho bydliště nepřeveze či předání aktivně zmaří. Pokud tak není upraveno ve smlouvě, nemá věřitel povinnost dluh od dlužníka vymáhat.

Obecná povinnost věřitele přijmout plnění není v ObčZ výslovně stanovena. Dle komentářové literatury tato povinnost vyplývá z faktu, že plnění dluhu není pouze dlužníkovou povinností, ale i jeho právem. Aby tedy dlužník mohl svoje právo uplatnit a dluh splnit, má zároveň i právo vyžadovat po věřiteli, aby plnění přijal. Tomuto právu bude tedy odpovídat povinnost věřitele.⁷⁰ Zvláštní povinnost přijmout plnění je v některých případech stanovena zákonem. Nalézt ji můžeme např. v ustanovení § 2586 odst. 1 ObčZ, které upravuje závazek objednatele převzít dílo od zhotovitele či v ustanovení § 1930 odst. 2 ObčZ, na základě kterého má věřitel povinnost přijmout plnění částečné. Věřitel nemá povinnost přijmout plnění, které není řádné. Toto je výslovně stanoveno v § 1910 ObčZ, který upravuje, že *„proti své vůli nemůže být věřitel nucen, aby přijal něco jiného, než co přísluší k jeho pohledávce, a dlužník nemůže být nucen, aby poskytl něco jiného, než co je dlužen. Totéž platí o místě, čase a způsobu splnění.“* V některých výjimečných situacích přesto musí věřitel přijmout i plnění, které řádné nebo včasné není. Včasným, ale nikoliv řádným plněním je typicky předání stavby, která má drobné vady, které nebrání a neomezují užívání stavby.⁷¹ Ze zásady poctivosti v právních vztazích vyplývá, že se věřitel může dostat do prodlení v případě, že odmítne plnění, které je opožděné ale řádné, ale nevyužije možnost odstoupit od smlouvy.

⁶⁹ BÁNYAIOVÁ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R., BÁNYAIOVÁ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 482. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1975)

⁷⁰ ELIÁŠ, K. In: ELIÁŠ, K., PSUTKA, J., HAVEL, B., HULMÁK, M., BEZOUŠKA, P., BEDNÁŘ, V., DVOŘÁK, T. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek.* Praha: Linde, 2008, s. 1391. ISBN 978-80-7201-687-7.

⁷¹ Ustanovení § 2628 ObčZ.

Především pak pokud je zjevné, že věřitel zájem o plnění má a nepřijal ho pouze proto, aby tím dlužníkovi přitížil.⁷²

Druhým zákonným důvodem, na základě kterého se věřitel dostane do prodlení, je neposkytnutí součinnosti věřitele potřebné ke splnění dluhu. V širším smyslu by bylo možné pod tento důvod zahrnout i nepřijetí řádného plnění, protože i to je svým způsobem neposkytnutí součinnosti.⁷³ V užším smyslu lze součinnost věřitele vykládat jako povinnost věřitele, která je dohodnutá ve smlouvě nebo objektivně nutná k tomu,⁷⁴ aby dlužník plnění poskytl nebo v něm pokračoval, kdy tato trvá po celou dobu realizace závazku dlužníkem.⁷⁵ To je také rozdíl oproti nepřijetí řádného plnění, kdy takové je předvídáno na závěr závazku, tedy při předání plnění dlužníkem věřiteli. Konkrétním příkladem může být povinnost nechat si vzít míru, popřípadě si šaty vyzkoušet při jejich výrobě na zakázku nebo umožnit vstup do budovy osobě, která má tento prostor uklidit. V některých případech je povinnost poskytnout součinnost upravena i v zákoně. Konkrétně v ustanovení § 2643 odst. 2 ObčZ, na základě kterého musí ošetřovaný podle svého nejlepšího vědomí sdělit poskytovateli potřebné údaje a poskytnout mu součinnost, aby mohl své povinnosti dle smlouvy splnit či v ustanovení § 2655 ObčZ, které stanoví objednateli povinnost kontrolorovi poskytnout součinnost, která je nutná k provedení kontroly a předmět kontroly mu zpřístupnit. Na otázku, zda se o neposkytnutí součinnosti věřitelem bude jednat i v případě, že konkrétní činnost může vykonat dlužník i věřitel, nám dává odpověď judikatura. Danou situaci řešil Okresní soud v Jihlavě v rozhodnutí ze dne 2. 12. 2015, sp. zn. 120 C 42/2015. Žalovaný (dlužník) zde namítal, že mu žalobce (věřitel) neposkytl vyčíslení aktuální výše dluhu, který měl splnit. Žalovaný měl v tomto případě k dispozici žalobu právního předchůdce žalobce, ve které byl dluh jasně vyčíslen a aktuální výši si mohl dopočítat jednoduchou matematickou operací, tudíž nešlo o podmínku nezbytnou ke splnění dluhu a věřitel se nemohl dostat do prodlení. O neposkytnutí součinnosti nepůjde ani v situaci, kdy prodávající (věřitel) nesplní svůj závazek ze

⁷² BÁNYAIOVÁ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R., BÁNYAIOVÁ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 483. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1975)

⁷³ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1090 – 1094. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1975)

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1242/2008

⁷⁵ BÁNYAIOVÁ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R., BÁNYAIOVÁ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 483. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1975)

smlouvy o zřízení zástavního práva zajistit jeho vklad do katastru nemovitostí, čímž zmaří záměr kupujícího (dlužníka) získat prostředky na úhradu kupní ceny.⁷⁶

Jelikož, stejně jako u prodlení dlužníka, jde o deliktní jednání, které může zapříčinit vznik škody, jeho důsledkem bude povinnost věřitele vzniklou škodu nahradit. Zákonnými důsledky prodlení věřitele jsou povinnost nést v případě nepeněžitého závazku nebezpečí škody na věci, které se prodlení týká, skutečnost, že po dobu věřitelova prodlení neběží prodlení dlužníka a právo dlužníka od smlouvy odstoupit. Smlouvou může být pro konkrétní závazek stanovena smluvní pokuta. Dle judikatury takovým důsledkem nemůže být vznik následné a už vůbec ne počáteční nemožnosti plnění.⁷⁷ Právním následkům prodlení dlužníka i prodlení věřitele se budu podrobněji věnovat v dalších kapitolách této práce.

3.3 Čas plnění a způsob jeho určení

Pojem čas plnění označuje okamžik, kdy je závazek dospělý,⁷⁸ u peněžitých dluhů splatný. Zákon předpokládá úpravu času plnění ve smlouvě, a tak obsahuje především ustanovení subsidiárně použitelná v případech, kdy bude vymezen nejasně, a dále následky, které způsobují některé právní skutečnosti.

Stejně tak jako místo plnění není čas plnění obligatorní součástí všech závazků. Není ani možné takovýto termín u všech závazků určit, například u závazků, na základě kterých má dlužník povinnost průběžně poskytovat nějakou činnost či se jí průběžně zdržet.⁷⁹ Jestliže si strany ve smlouvě čas splnění dluhu neujednají, věřitel může vyžadovat, aby dlužník plnil ihned, a ten je pak povinen splnit dluh bez zbytečného odkladu. Dlužník má v tomto případě právo splnit dluh kdykoliv. Na formu výzvy věřitele zákon neklade požadavky, jedná se o jakýkoliv projev vůle věřitele. Z judikatury vyplývá, že kvalifikovanou výzvou či žádostí věřitele o plnění je i podání žaloby na zaplacení pohledávky.⁸⁰ Pokud je ale takový čas ujednan přesně, musí dlužník plnit i bez vyzvání věřitele.⁸¹ Zákon umožňuje, aby si dlužník a věřitel ve smlouvě dohodli, že čas plnění určí dlužník. Dlužník může tedy plnit dluh dle svého uvážení. Ve smlouvě bývá tato možnost nejčastěji formulována výrazy jako „až bude chtít“, „až bude schopen“ a podobně. Věřitelovo postavení je

⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2011, sp. zn. 33 Cdo 2131/2009.

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2005, sp. zn. 29 Odo 1389/2004.

⁷⁸ Od splatnosti jako povinnosti plnit je třeba odlišovat splnitelnost, která určuje počátek doby, od které dlužník plnit může.

⁷⁹ RABAN, Přemysl. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019, s. 115. ISBN 978-80-87713-18-1.

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2003, sp. zn. 28 Cdo 1853/2002.

⁸¹ Ustanovení § 1958 ObčZ

v této situaci omezeno, protože dluh je sice splnitelný, ale pokud bude dlužník neochotný určit splatnost, je v podstatě nevymahatelný. Zákon proto věřiteli jakožto slabší straně umožňuje, aby se svých práv po uplynutí přiměřené doby domáhal návrhem u soudu.⁸² Soud v rozhodnutí pouze určí, kdy bude dluh splatný. V rámci tohoto řízení ještě není třeba zjišťovat, jestli dluh platně vznikl a zda dosud existuje, to bude zjišťováno až v řízení o splnění dluhu.⁸³

Nebude-li dlužník ve stanoveném čase plnění plnit, poruší svou povinnost stanovenou mu ustanovením § 1908 ObčZ, tedy splnit dluh na svůj náklad řádně a včas, a dostane se do prodlení.

Čas plnění může být stanoven při vzniku závazku, ale také až v průběhu závazku. Pokud by byl dříve stanovený čas závazku měněn, šlo by o změnu v obsahu závazku.⁸⁴ Nejčastěji je čas plnění určen ujednáním stran, a to jak výslovně, tak mlčky. Může být ale také určen rozhodnutím soudu, pokud takovéto rozhodnutí zakládá závazek nebo ukládá povinnost, která před tím neexistovala. Lze ho určit přesným termínem, stanovením lhůty nebo v závislosti na nejisté budoucí události.⁸⁵ ObčZ v ustanovení § 1959 obsahuje vykládací pravidla, která objasňují, co přesně je pod nejčastějšími výrazy, kterými je čas plnění ujednáván, myšleno.

Obecně platí, že dlužník nemůže být nucen, aby poskytl plnění dříve než je sjednáno a věřitel nemůže být nucen plnění poskytnuté dříve přijmout. Pokud na tom ale strany mají zájem, mohou si režim předčasného plnění sjednat. Zákon upravuje tři režimy předčasného plnění. Jedná se o plnění ve prospěch dlužníka, ve prospěch věřitele a ve prospěch obou stran. Jaký režim bude u konkrétního závazku preferován, vyplývá ze smlouvy či z povahy závazku.

Pokud je čas plnění ujednáno ve prospěch dlužníka, je dluh splnitelný od okamžiku vzniku závazku až do jeho splatnosti. Dlužník může plnit kdykoliv v rámci tohoto časového období a věřitel má povinnost plnění přijmout.⁸⁶ Věřitel ale nemá právo se splatnosti domáhat, to mu vznikne až okamžikem, kdy se dlužník

⁸² Ustanovení § 1960 ObčZ.

⁸³ ŠKÁROVÁ, M. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, s. 1657 – 1659. ISBN 978-80-7400-108-6.

⁸⁴ HANDLAR, J. In: PRAŽÁK, Z., FIALA, J., HANDLAR, J. a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář k § 1721 – 2893 OZ*. Praha: Leges, 2017, s. 523 – 534. ISBN 978-80-7502-158-8. (§ 1958)

⁸⁵ BÁNYAIOVÁ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R., BÁNYAIOVÁ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 457 - 460. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1955)

⁸⁶ Dřívějším plnění dlužník nezpůsobuje změnu splatnosti (Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2005, sp. zn. 29 Odo 114/2003).

dostane do prodlení, tedy okamžikem splatnosti závazku. Čas plnění je nejčastěji ujednáno ve prospěch dlužníka u peněžitých závazků, kdy je ujednána lhůta splatnosti tak, že má dlužník zaplatit do určité doby, přičemž věřitel je vždy připraven a dřívejší splnění uvítá.

Jestliže je čas plnění sjednáno ve prospěch věřitele, je dluh splnitelný a dospělý, resp. splatný ve stejný okamžik. Dlužník tedy v tento čas plnit může i musí. Není ovšem oprávněn plnit dříve, protože takové plnění by bylo předčasné, a věřitel není povinen takové plnění přijmout. Pokud je dle smlouvy doba plnění ponechána na vůli věřitele, je tím stanovena v jeho prospěch.⁸⁷ Pro situaci, kdy je doba plnění ponechána na vůli věřitele a ten se zdráhá ji projevit, umožňuje zákon dlužníkovi, aby tohoto projevu dosáhl prostřednictvím žaloby na uložení prohlášení vůle s účinky dle § 161 odst. 3 OSŘ. Za čas plnění sjednaný ve prospěch věřitele je považován i čas plnění, který není sjednaný konkrétním dnem, ale má být stanoven v závislosti na plnění podmínek stanovených smlouvou.⁸⁸

Plnění sjednané ve prospěch obou stran považuje zákon za výchozí. Pokud si strany nesjednají, že čas plnění bude ve prospěch jedné ze stran, předpokládá se, že jde o čas plnění ve prospěch stran obou. Věřitel v tomto případě nemůže plnění požadovat předčasně a ani dlužník dluh předčasně plnit nesmí.⁸⁹ Splnitelnost i dospělost, respektive splatnost, je stanoveným časem plnění konkrétně určena. Typicky půjde o časy plnění oboustranně ohraničené. Pokud by ale šlo o čas plnění stanovený lhůtou k plnění, ten již není v tomto režimu, ale bude považován za čas plnění sjednaný ve prospěch dlužníka.

Předčasným plněním v jakémkoliv z výše uvedených režimů získává věřitel do své sféry hodnotu, kterou v nějakých případech může v mezidobí mezi plněním a konečnou splatností zvýšit, přičemž takovýto majetkový prospěch by jinak získal dlužník, pokud by plnil až v okamžiku, kdy je k tomu povinen. Jedná se např. o úroky na bankovním účtu. V této situaci by se mohla objevit otázka, zda tím věřitel nezíská bezdůvodné obohacení. Zákon proto tuto situaci upravuje v ustanovení § 1967 ObčZ, které stanoví, že dlužník, který plnil předčasně, není oprávněn odečíst úrok odpovídající době, o kterou plnil dříve,⁹⁰ bez souhlasu věřitele. Jedná se o

⁸⁷ HORÁK, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019, s. 1974. ISBN 978-80-7400-747-7. (§ 1962)

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2011, sp. zn. 23 Cdo 2590/2009.

⁸⁹ Ustanovení § 1962 ObčZ.

⁹⁰ Tzv. diskont.

ustanovení dispozitivní, strany si tedy takovéto zvýhodnění dlužníka dohodnout mohou.

Jestliže dlužník předmět plnění poskytne věřiteli až po domluveném čase plnění a má přitom úmysl svůj dluh splnit, bude mít i takovéto plnění účinky splnění dluhu. Věřitel tedy bude mít povinnost takovéto plnění přijmout. Pokud by však prodlení s plněním dluhu dosáhlo takového rozsahu, že by věřiteli vzniklo právo od smlouvy odstoupit a on tak učinil, závazek by tím zanikl.⁹¹

⁹¹ BĀNYAIOVÁ, A. *Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku*. Bulletin advokacie č. 6/2018, s. 21. ISSN 1210-6348.

4 Právní následky prodlení dlužníka

Prodlení spočívající v porušení povinnosti dlužníka plnit svůj dluh včas má své následky. Jedná se nejen o konkrétní povinnosti vznikající dlužníkovi, ale také o určitá práva, která vzniknou věřiteli. Právě těmto právům a povinnostem je věnována tato kapitola mé práce.

Hlavní následky prodlení dlužníka jsou v ObčZ systematicky upraveny přímo v rubrice nazvané „Prodlení dlužníka“. Jedná se například o právo věřitele vymáhat splnění dluhu, právo věřitele odstoupit od smlouvy, úroky z prodlení nebo přechod nebezpečí případné škody na věci na dlužníka po dobu jeho prodlení. Kromě těchto specifických důsledků se ale prodlení dlužníka mohou dotýkat i další povinnosti, které jsou s ohledem na jejich povahu v ObčZ zařazeny mimo úpravu problematiky prodlení. Mezi ně patří především smluvní pokuta, jejíž úprava se nachází v ustanovení § 2048 a násl. ObčZ nebo náhrada škody, která je upravena ustanovením § 2894 a násl. ObčZ.

Výše uvedené následky časového prodlení dlužníka je možné rozdělit podle toho, kdy nastávají. S prodlením u povinnosti peněžité povahy jsou výlučně spjaty povinnost zaplatit úroky z prodlení a náklady spojené s vymáháním dlužné částky. Výhradně u povinnosti nepeněžité povahy, se kterou je dlužník v prodlení, nastává přechod nebezpečí škody na věci. Právo věřitele odstoupit od smlouvy a povinnost dlužníka dluh splnit, jako následky prodlení, nastávají u prodlení s plněním povinnosti peněžité i nepeněžité.⁹²

Následky prodlení jsou objektivní. Žádný z institutů upravených v ObčZ nezohledňuje subjektivní vztah k příčině vzniku prodlení. V ustanovení § 1968 ObčZ je zakotven jediný liberační důvod, kterým je situace, kdy věřitel neposkytl dlužníkovi potřebnou součinnost ke splnění dluhu nebo nepřijal řádně nabídnuté plnění, v důsledku čehož se dlužník dostal do prodlení.

Jelikož jsou tyto následky upravené zákonem, strany závazku si je nemusí ve smlouvě výslovně sjednávat. S ohledem na dispozitivní povahu těchto norem si strany mohou následky upravit jinak, především jejich rozsah rozšířit nebo zúžit.

⁹² DOLEŽAL, T. *Prodlení podle nového občanského zákoníku*. Stavební právo. Bulletin č. 2/2013, s. 37 – 43. ISSN 1211-6386.

4.1 Úroky z prodlení

Úrok z prodlení patří mezi obvyklé následky prodlení. Počítaly s ním téměř všechny kodexy soukromého práva, již od ABGB. Výjimkou byl hospodářský zákoník, který ale obsahoval alespoň úpravu úroku z prodlení charakterově podobných majetkových sankcí.

Současná právní úprava úroků z prodlení navazuje na právní úpravu obsaženou v obchodním zákoníku. Mezi hlavní změny patří například to, že ObčZ již nedělá rozdíly mezi úroky z prodlení a poplatky z prodlení. Předpoklady vzniku úroků z prodlení a podmínky pro jejich případné smluvní sjednání jsou nyní sjednoceny pro vztahy obchodní a neobchodní. Dále je například výslovně stanoveno, že úroky z prodlení může požadovat pouze věřitel, který splnil veškeré své povinnosti stanovené zákonem nebo smlouvou.⁹³

V následujících podkapitolách se budu blíže věnovat především současné právní úpravě úroků z prodlení. Vzhledem k tomu, že judikatura k ObčZ 1964 úpravu považovala za kogentní, není dle mého názoru použitelná. Z tohoto důvodu s ní nebude v rámci tohoto tématu pracováno.

4.1.1 Pojem a funkce úroků z prodlení

Povinnost platit úroky z prodlení je jedním ze základních právních následků prodlení s plněním peněžitého dluhu, který je upraven v ustanovení § 1970 ObčZ. Jedná se o povinnost, který je akcesorická⁹⁶ vůči hlavnímu závazku. K jejímu uplatnění není třeba žádné zvláštní smluvní ujednání, jelikož nastupuje ze zákona, a to od prvního dne prodlení. Nejdéle bude trvat do doby, kdy hlavní závazek zanikne. Tímto okamžikem ale nezaniká povinnost dlužníka zaplatit již dospělé úroky z prodlení.⁹⁷

Dle právního slovníku je úrok z prodlení „*nárokem věřitele vyplývajícím ze zákona na zaplacení předpisy občanského práva určené nebo smluvně sjednané peněžní částky vyjádřené procentuálně z peněžitého závazku nebo jeho části...*“⁹⁸

Dle Bejčka na ně lze z ekonomického hlediska nahlížet také jako na „cenu peněz“, kterých se dlužník zmocnil pozdním vrácením peněz, které by si jinak musel opatřit

⁹³ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWITHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. a kol. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 530. ISBN 978-80-7380-413-8.

⁹⁶ Úroky z prodlení jsou dle ustanovení § 513 ObčZ příslušenstvím pohledávky.

⁹⁷ SELUCKÁ, M. a kol.: *Koupě a prodej. Nový občanský zákoník. Společná evropská právní úprava prodeje*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 185. ISBN 978-80-7400-471-1.

⁹⁸ HUŠEK, J. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. podstatně rozš. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 1177. ISBN 978-80-7400-059-1.

na peněžním trhu a které by chyběly nebo mohly chybět věřiteli, který si je v důsledku toho musí opatřit za komerční úrok na peněžním trhu proti své vůli.⁹⁹

Úroky z prodlení mají několik funkcí. Jako první působí funkce preventivní. Prostřednictvím té by měly úroky z prodlení dlužníka hrozbou další povinnosti negativně motivovat k tomu, aby dluh splnil. Další funkcí je funkce reparační, tedy zajištění toho, aby se věřiteli v případě prodlení dlužníka navrátilo plnění peněžitého charakteru, které má minimálně stejnou hodnotu, kterou vynaložil, pokud by chtěl dlužné peníze užít, respektive škodu, která mu tím vznikla. Tuto situaci upravuje ObčZ v ustanovení § 1971, které zní následovně: „*Věřitel má právo na náhradu škody vzniklé nesplněním peněžitého dluhu jen tehdy, není-li kryta úroky z prodlení.*“ Toto ustanovení zároveň vymezuje vztah úroků z prodlení a náhrady škody, když úroky z prodlení v podstatě představují základní paušální částku náhrady škody, která se platí vždy, a to bez ohledu na to, zda škoda reálně vznikla. Pokud by škoda vznikla, ale byla by nižší než výše úroků z prodlení, nastupovala by v tomto případě jejich sankční funkce.¹⁰⁰ Ve vztahu k této úpravě se může zdát nejasné, jestli má nebo nemá věřitel právo na to, aby mu byla nahrazena škoda v případě, kdy mu vzniklo právo na úroky z prodlení, ale dlužník je věřiteli nezaplatil. K obdobné formulaci obsažené v obchodním zákoníku se vyjádřil Plíva, podle něhož by se měly započítávat pouze úroky, které byly dlužníkem skutečně uhrazeny. Věřitel by se v tomto případě mohl místo neuhrazených úroků domáhat náhrady škody.¹⁰¹ S tímto názorem souhlasím.

4.1.2 Podmínky vzniku práva na úroky z prodlení

Majetková sankce v podobě úroků z prodlení nastává přímo ze zákona, tudíž není potřeba žádné zvláštní smluvní ujednání stran. Ty si mohou ale rozdílně upravit například výši úroků nebo předpoklady jejich vzniku. Nejvyšší soud se dokonce v rozsudku ze dne 23. 9. 2011, sp. zn. 23 Cdo 1599/2010 vyslovil, že je „...*věcí autonomie vůle smluvních stran zda v posuzovaném případě vyloučí povinnost dlužníka v případě prodlení se zaplacením peněžitého závazku zaplatit úrok z prodlení s tím, že dlužník v případě tohoto prodlení bude povinen zaplatit*

⁹⁹ BEJČEK, J. „*Povaha ustanovení“ o úrocích z prodlení.* Právní rozhledy, Praha: C.H. Beck, č. 11/2006, s. 406-410. ISSN 1210-6410.

¹⁰⁰ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1054. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1970)

¹⁰¹ PLÍVA, S. *Prodlení v obchodních vztazích.* Obchodní právo č. 10/1995, s. 6. ISSN 1210-8278.

pouze smluvní pokutu ve výši...“ a umožnil jim tedy úrok z prodlení vyloučit a nahradit ho pouze smluvní pokutou.

Aby věřiteli právo na úrok z prodlení vůbec vzniklo, musí být naplněny určité podmínky, které zákon stanoví v ustanovení § 1970 ObčZ, a to kumulativně. Těmito podmínkami jsou:

- musí se jednat o peněžitý dluh,
- dlužník musí být v prodlení,
- dlužník musí být za prodlení odpovědný,
- věřitel musí řádně splnit své smluvní a zákonné povinnosti.

4.1.2.1 Peněžitý dluh

Úroky z prodlení mohou nastat pouze v případě, že je dlužník v prodlení s dluhem, který je peněžitý povahy, tedy takovým, jehož podstatou je uhrazení určité částky v reálně existující měně. Logickým výkladem tohoto ustanovení lze dovodit, že úroky z prodlení nemohou nastat jako následek u dluhů nepeněžitých, pro které zákon stanoví sankce odlišné.¹⁰² V případě, že by si strany u nepeněžitého dluhu úroky z prodlení ujednaly, mělo by na ně být nahlíženo jako na ujednání o smluvní pokutě.

U peněžitého dluhu není podstatné, zda má být uhrazen jednorázovou platbou či prostřednictvím splátek. Úroky z prodlení se ale vždy budou vztahovat pouze na tu část dluhu, se kterou bude dlužník v daném okamžiku v prodlení. Podstatné ale je, že se musí jednat o peněžitou povinnost, která vznikla ze závazku dle hmotného práva, nikoli o povinnost vzniklou mimo něj.¹⁰³ Je nutné zde ale zmínit, že úroky z prodlení nelze požadovat u všech peněžitých dluhů. Z rozhodovací praxe soudů vyplývá, že právo na úroky z prodlení nemá například obhájce, kterému byl přiznán nárok na náhradu hotových výdajů a odměnu vůči státu¹⁰⁴ nebo věřitel, pokud se jedná o náhradu nákladů v občanskoprávním řízení.¹⁰⁵ U některých smluvních typů ObčZ stanoví úpravu úroků z prodlení speciálně.¹⁰⁶ Zároveň ObčZ oproti předchozí právní úpravě umožňuje stranám si sjednat i úroky z úroků.¹⁰⁷

¹⁰² Například přechod nebezpečí škody na věci.

¹⁰³ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1050. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1970)

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2004, sp. zn. 33 Odo 449/2002.

¹⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2008, sp. zn. 29 Odo 1032/2006.

¹⁰⁶ Například ustanovení § 2057 odst. 2, § 2392 odst. 1, § 2395 ObčZ.

¹⁰⁷ Ustanovení § 1806 ObčZ.

4.1.2.2 *Prodlení dlužníka*

Další podmínkou vzniku úroků z prodlení je prodlení dlužníka. To bylo blíže popsáno v kapitole 3.2 této práce, proto se mu na následujících řádkách budu věnovat už jen stručně.

Úroky z prodlení nastávají bezprostředně okamžikem vzniku prodlení dlužníka, věřitel tudíž nemá povinnost stanovit dlužníkovi dodatečnou lhůtu, či dlužníka vyzvat nebo upomenout. Prodlení nastává, jestliže k okamžiku splatnosti není dluh uhrazen a končí buďto pozdějším splněním nebo jiným zánikem závazku.¹⁰⁸ U bezhotovostních plateb je dle ustanovení § 1957 odst. 1 ObčZ dluh splněn již okamžikem, kdy byla peněžní částka připsána na účet poskytovatele platebních služeb věřitele. Pokud by se platba zpozdila z důvodů ležících na straně právě tohoto poskytovatele, dlužník by se do prodlení stejně dostal a byl by za něj odpovědný, ale měl by vůči poskytovateli platebních služeb nárok na případnou náhradu škody, která by mu vznikla například právě ve formě jeho povinnosti platit úroky z prodlení. Pro účel úroků z prodlení je ale potřeba vyčlenit transakce mezi hospodářskými subjekty navzájem a mezi hospodářskými subjekty a orgány veřejné moci. U těchto transakcí v souladu se směrnicí č. 2011/7/EU¹⁰⁹ počínají běžet úroky z prodlení odlišně. Okamžikem pro určení, zda platba přišla do sféry věřitele včas totiž není připsání peněžní částky na účet poskytovatele platebních služeb, ale až připsání částky na účet věřitelův, tedy okamžik, kdy věřitel může s peněžní částkou sám disponovat.

4.1.2.3 *Odpovědnost dlužníka za prodlení*

Úroky z prodlení není možné žádat po dlužníkovi, který není za prodlení odpovědný. ObčZ výslovně upravuje, že za prodlení není odpovědný dlužník, který nemůže plnit v důsledku prodlení věřitele. Další případ, vztahující se ale pouze na vztahy spadající do působnosti směrnice č. 2011/7/EU, judikoval například Soudní dvůr Evropské unie, když uvedl, že „...*dlužník nesmí být činěn odpovědným za prodlení, která mu nelze připisovat. Jinak řečeno samotná směrnice 2000/35 vylučuje placení úroků z prodlení v případech, kdy opožděná platba není důsledkem*

¹⁰⁸ ŠILHÁN, J. *Předpoklady vzniku úroků z prodlení dle nového občanského zákoníku*. Obchodněprávní revue č. 1/2014, s.5. ISSN 1803-6554.

¹⁰⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady ze dne 16. února 2011 č. 2011/7/EU, o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích.

*jednání dlužníka, který řádně zohlednil lhůty, jež jsou obvykle potřebné k provedení bankovního převodu.*¹¹⁰

Dle Šilhána je úprava odpovědnosti dlužníka za prodlení pro vztahy mezi podnikateli navzájem a pro vztahy mezi podnikateli a veřejnými zadavateli mírnější než pro vztahy neobchodní, kdy se na odpovědnost nahlíží, s výjimkou případu prodlení věřitele, skutečně jako na odpovědnost zcela objektivní.¹¹¹ Otázkou je, zda není úprava neobchodních vztahů až přehnaně přísná. Přece jen mohou nastat situace, kdy dlužník za prodlení při bezhotovostní platbě zjevně nebude moci, když například zaplatí s dostatečným předstihem, ale platba včas nedorazí kvůli technické chybě mezibankovního platebního systému, kterou dlužník nemohl objektivně očekávat ani nijak ovlivnit. Teoreticky by bylo možné v takovém případě uplatnit obecné korektivy výkonu práva. Dle mého názoru tato úprava přehnaně přísná není. Dlužník se přece jen může velkého množství rizik sám vyvarovat, například volbou způsobu úhrady dluhu nebo popřípadě přímo volbou poskytovatele platebních služeb.

4.1.2.4 Řádné splnění zákonných a smluvních povinností věřitelem

Další zákonná podmínka vzniku práva na úroky z prodlení je na straně věřitele. Ten musí řádně¹¹² splnit své smluvní a zákonné povinnosti. V jakém rozsahu je musí splnit ale nekonkretizuje ani důvodová zpráva k ObčZ ani česká či evropská judikatura. Dle Bejčka se musí jednat o povinnosti věřitele, které jsou v příčinné vazbě s neplněním závazku dlužníka. Pokud věřitel tyto povinnosti nesplní, dlužník nebude za prodlení odpovědný a věřitel tudíž nebude moci nárok na úroky z prodlení uplatňovat.¹¹³

4.1.3 Výše úroků z prodlení

Ke stanovení výše úroků z prodlení existují dvě rozdílná legislativní východiska. V jednom z nich je tato výše stanovena jako pohyblivá sazba, která má zohledňovat časovou hodnotu peněz a zároveň kompenzační funkci náhrady škody. V rámci druhého východiska mají úroky z prodlení plnit především funkci sankční

¹¹⁰ Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 3. dubna 2008. - 01051 Telecom GmbH proti Deutsche Telekom AG.

¹¹¹ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1058. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1970).

¹¹² Zákon výslovně stanoví povinnost splnit řádně, vadné plnění by tedy nestačilo ani jestliže by dlužník takové plnění přijal.

¹¹³ BEJČEK, J. *Pět letmých pozastavení nad poslední loňskou novelou obchodního zákoníku*. Právní rozhledy, Praha: C.H. Beck, č. 11/2005, s. 397 - 401. ISSN 1210-6410.

a je na ně hleděno jako na penalizaci za prodlení s platbou vyjádřenou procenty. ObčZ vychází z kombinace obou výše uvedených legislativních pojetí, když úprava úroků z prodlení je koncipována tak, aby naplňovala funkci kompenzační i funkci sankční.¹¹⁴

Ustanovení § 1970 ObčZ, které upravuje výši úroků z prodlení je ustanovením dispozitivním, když zákon v druhé větě tohoto ustanovení výslovně počítá s tím, že si strany výši úroků z prodlení ujednají. Až v případě, kdy tak neučiní, bude použita výše zákonná. Odlišně by mohl výši úroků z prodlení stanovit už jen soud, a to pouze v případě, kdy byla výše ujednána v neprospěch věřitele, ten se u soudu neúčinnosti tohoto ujednání dovolal a soud by rozhodl, že v zájmu spravedlivého řešení věci je třeba výši úroků ujednat odlišně od výše zákonné.

4.1.3.1 Zákonná výše úroků z prodlení

Zákonná výše úroků z prodlení prošla od roku 1994 rozsáhlými změnami. Její vývoj se pokusím na následujících řádcích stručně shrnout. Úroky z prodlení byly do 15. července 1994 upraveny pevnou sazbou, která činila 3 % ročně. Následně došlo k první změně, když od 16. července byly úroky z prodlení upraveny jako dvojnásobek diskontní sazby, která byla stanovena Českou národní bankou a byla platná k prvnímu dni prodlení dlužníka, přičemž procentní úroková sazba zůstávala stejná bez ohledu na případnou změnu diskontní sazby České národní banky. K další změně došlo dne 28. dubna 2005. Výše úroků z prodlení se v tomto období rovnala ročně o sedm procentních bodů zvýšené repo sazbě, která byla stanovena Českou národní bankou a která byla platná vždy k prvnímu dni příslušného kalendářního pololetí, nikoli tedy k prvnímu dni prodlení dlužníka. Procentní sazba se případně dvakrát ročně měnila. V rámci další změny, která byla účinná od 1. 7 2010, nedošlo ke změně procentních bodů, o které byla repo sazba zvyšována, ale změnil se den, ke kterému byla stanovována. Tím byl nyní poslední den kalendářního pololetí, které předcházelo kalendářnímu pololetí, v němž došlo k prodlení a procentní sazba zůstávala neměnná. K 1. červenci 2013 došlo ke zvýšení procentních bodů ze stávajících sedmi na osm.¹¹⁵

¹¹⁴ ŠAFRÁNKOVÁ, A. *Některá úskalí právní úpravy úroků z prodlení*. *Bulletin advokacie* [online]. 2018 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nektera-uskali-pravni-upravy-uroku-z-prodleni>.

¹¹⁵ Všechny tyto způsoby výpočtu úroků z prodlení byly upraveny nařízením vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku, v jeho různých zněních.

Podle současné právní úpravy nastupuje zákonná výše úroků z prodlení v případech, kdy si strany vlastní výši úroků u prodlení nesjednají. S účinností od 1. ledna 2014 je určena nařízením vlády č. 351/2013 Sb.,¹¹⁶ a to tak, že odpovídá ročně výši repo sazby stanovené Českou národní bankou pro první den kalendářního pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšené o osm procentních bodů, a je po celou dobu prodlení dlužníka neměnná.¹¹⁷ Tato výše sice naplňuje požadavek stanovený čl. 2 odst. 6 směrnice č. 2011/7/EU,¹¹⁸ ale dle mého názoru by bylo vhodnější zavést úpravu obdobnou té, která byla účinná v letech 2005 až 2010, tedy takovou, jejíž výše mohla být po půl roce měněna, čímž by došlo k většímu zohlednění časové hodnoty peněz.

4.1.3.2 *Smluvená výše úroků z prodlení*

Možnost stran smluvně si ujednat výši úroků z prodlení je jednou z významných změn v úpravě prodlení. Do přijetí ObčZ ji bylo dle judikatury možno využít pouze v rámci obchodních vztahů řídicích se obchodním zákoníkem.

Strany si mohou výši smluvních úroků z prodlení ujednat například formou poměrového vyjádření či procentní výše. Sazba nemusí být po celou dobu prodlení konstantní, ale může po dobu prodlení i růst nebo klesat. Nemusí být ani vyjádřena přímo. Možnost nepřímého vyjádření připustil Nejvyšší soud například v rozsudku ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 29 Odo 1214/2005, ve kterém se zabýval mimo jiné i tím, zda je jako určení výše úroků dostatečně určité ujednání specifikované jako průměrná úroková sazba poboček zahraničních bank působících na území České republiky, přičemž dospěl k závěru, že ano. A dále dodal, že „*se apriori nevylučuje ani možnost jiného způsobu určení úrokové sazby, za předpokladu, že ve vazbě na konkrétní okolnosti případu povede k rozumnému a spravedlivému určení výše úrokové sazby.*“¹¹⁹ Jednou z posledních možností stran je sjednání úroků z prodlení formou pevně stanovené částky. Myslím si ale, že takový způsob ujednání je, pro velkou podobnost a snadnou záměnu se smluvní pokutou, nejméně vhodný.

¹¹⁶ Nařízení vlády č. 351/2013 Sb., kterým se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky, určuje odměna likvidátora, likvidačního správce a člena orgánu právnické osoby jmenovaného soudem a upravují některé otázky Obchodního věstníku, veřejných rejstříků právnických a fyzických osob a evidence svěřenských fondů a evidence údajů o skutečných majitelích.

¹¹⁷ Ustanovení § 2 nařízení vlády č. 351/2013 Sb.

¹¹⁸ „*Pro účely této směrnice se rozumí „zákonným úrokem“ jednoduchý úrok z prodlení, jehož sazba je součtem referenční sazby a nejméně osmi procentních bodů.*“

¹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 29 Odo 1214/2005.

Pokud by ujednání stran bylo nejednoznačné¹²⁰ a nebylo by tedy možné jednoznačně určit, zda jde o smluvené úroky z prodlení či o jiné ujednání, bude třeba zkoumat úmysl stran. Rozdílně se judikatura vyjadřovala k pojmu „penále“. Například ve starším usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 8. 1996, sp. zn. 5 Cmo 990/95, soud konstatoval, že je tento pojem třeba chápat v obchodní praxi vždy jako ujednání o smluvní pokutě a nikoliv jako ujednání o úrocích z prodlení. Novější judikatura ale s tímto usnesením nesouhlasí a zdůrazňuje, že je třeba přihlídnout ke konkrétním okolnostem, které jsou rozličné případ od případu.¹²¹

Volnost smluvních stran při sjednání výše úroků z prodlení ale není neomezená. Právní řád stanoví několik omezení, kterými jsou strany limitovány, aby případně nedocházelo k ujednání úroků z prodlení excesivně nízkých ani vysokých.

Ochrana věřitele před ujednáním úroků z prodlení, které jsou vůči němu nespravedlivé, je v ObčZ koncipována duplicitně v ustanoveních § 1972 a § 1964. Obě úpravy se překrývají a jsou prakticky totožné, liší se pouze v nepatrných detailech.¹²² Sankcí vyplývající z obou ustanovení je možnost obrátit se na soud s návrhem na prohlášení neúčinnosti takového ujednání a jako důsledek použití zákonného režimu. Ani jedno z nich nebrání případnému rozhodnutí soudu o výši úroků z prodlení, pokud to vyžaduje spravedlivé řešení situace. Účelem této úpravy je implementace požadavků směrnice č. 2011/7/EU, jejímž cílem je mimo jiné i ochránit věřitele před nedodržováním platebních lhůt, v jehož důsledku by mohla být ovlivněna likvidita i konkurenceschopnost podniků.¹²³ Ustanovení § 1972 ObčZ hovoří výslovně o „...*ujednání o úroku z prodlení, které se odchyluje od zákona tak, že se zřetelem ke všem okolnostem a podmínkám případu zhoršuje jeho postavení, aniž je pro takovou odchylku spravedlivý důvod.*“ Takovým ujednáním je například sjednání rozsáhlých liberačních důvodů ve prospěch dlužníka, výše ujednaná výrazně nižší než zákonná, resp. stanovená nařízením vlády č. 351/2013 Sb. nebo úplné vyloučení úroků z prodlení, pokud zároveň nebude ujednána jiná sankce.

¹²⁰ Například „pokuta z prodlení“, „smluvní penále“ a podobně.

¹²¹ Například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2009, sp. zn. 32 Cdo 2892/2008, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2010, sp. zn. 32 Cdo 2199/2009.

¹²² Například dle ustanovení § 1972 náleží aktivní legitimace věřiteli, ale dle ustanovení § 1964 kterékoliv smluvní straně.

¹²³ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1084. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1972)

Ochrana dlužníka před ujednáním o nepřiměřeně vysokých úrocích z prodlení naopak v ObčZ není výslovně upravena. Možnou obranu proti takovýmto úrokům lze nalézt především v obecných korektivech právního jednání, zejména v ustanovení § 1 odst. 2 ObčZ, tedy v zákazu ujednání porušujících dobré mravy a veřejný pořádek. Otázka jak vysoké úroky prodlení už jsou v rozporu s dobrými mravy byla v rozhodovací praxi často řešena. Vzhledem k tomu, že se jedná o neurčitý právní pojem, vymezení hypotézy právní normy bude v každém individuálním případě záviset na úvaze soudu.¹²⁴ Proto nemůže být přesná výše „nemravných“ úroků stanovena.

Ústavní soud jako neústavní několikrát označil výši 0,5 % denně z dlužné částky a tuto výši označil jako jakousi hranici.¹²⁵ Sám ale v novějším usnesení po zohlednění okolností nezpochybnil ani výši 0,6 % denně z dlužné částky.¹²⁶ Stejně tak tuto hranici neuznává ani Nejvyšší soud.¹²⁷ Ten vymezil několik kritérií, ke kterým by mělo být přihlédnuto při posuzování, zda se výše úroků přičí dobrým mravům. Těmito kritérii jsou:

- rizikovost obchodu (s ohledem na aktuální situaci a chování dlužníka),
- předpokládaný rozsah a vývoj škod způsobených věřiteli případným prodlením dlužníka a pravděpodobnost jejich vzniku,
- význam nesplacení dluhu pro věřitele,
- další obsah posuzované smlouvy, především zda byla sjednána i jiná sankce za prodlení,
- okolnosti sjednávání smlouvy,
- majetkové poměry účastníků z doby, kdy byla smlouva sjednávána,
- skutečnost, že podnikatelé vystupují jako profesionálové a hranice dobrých mravů by měla být odlišná od vztahů nepodnikatelských.¹²⁸

Určitou formou korektivu chránícího dlužníka před nepřiměřeně vysokými úroky z prodlení je pravidlo *ultra duplum*, které je upraveno v ustanovení § 1805 odst. 2 ObčZ. To stanoví, že pokud věřitel bez rozumného důvodu s vymáháním pohledávky otálí přesto, že k tomu má právní možnost, a úroky z prodlení dosáhly

¹²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 21 Cdo 486/2002.

¹²⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 7. 5. 2009, sp. zn. I. ÚS 523/07, a ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. I. ÚS 728/10.

¹²⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2013, sp. zn. III. ÚS 1169/13.

¹²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 31 Cdo 717/2010.

¹²⁸ DRACHOVSKÝ, O. *Hranice (ne)mravnosti výše úroků z prodlení* [online]. 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nemravne-uroky-z-prodleni>.

částky ve stejné výši jako je jistina, pozbývá věřitel právo na další úroky z prodlení. Dnem uplatnění svého práva u soudu se běh úroků z prodlení obnoví.

4.1.4 Promlčení úroků z prodlení

Úroky z prodlení se jakožto majetkové právo nevyhnou promlčení. Uplatní se u nich tříletá promlčecí lhůta, která začíná běžet ode dne, kdy započalo samotné prodlení. Významným rozdílem je oproti smluvní pokutě skutečnost vycházející z ustálené judikatury, že „...*povinnost platit úroky z prodlení se splněním úvěru nebo jiného dluhu (závazku) nevzniká samostatně (nově) za každý den trvání prodlení, ale jednorázově v den, kterým se dlužník ocitl v prodlení se splněním tohoto závazku...*“¹²⁹ Po uplynutí promlčecí doby se tedy právo na úroky z prodlení promlčí jako celek.

Přestože jsou úroky z prodlení příslušenstvím pohledávky, jedná se o relativně samostatné právo. Žalobce tak například může u soudu uplatnit pouze zaplacení jistiny, čímž se promlčecí lhůta k jistině staví, ale neuplatnit úroky z prodlení, jejichž promlčecí lhůta může plynout dál až do úplného promlčení.¹³⁰

4.2 Paušální náhrada nákladů

Směrnice č. 2011/7/EU v čl. 6 vyžaduje, aby měli věřitelé, na něž se působnost směrnice vztahuje, kromě práva na úroky z prodlení také právo na náhradu nákladů spojených s uplatněním pohledávky, přičemž stanoví minimální pevnou částku na 40 eur. Tato částka má být splatná bez nutnosti upomínky a má představovat náhradu vlastních výdajů věřitele. Zároveň ale nevylučuje náhradu nákladů spojených s vymáháním pohledávky tuto částku převyšujících, například výdaje vynaložené za pověření advokáta nebo za využití služeb společnosti, která se na vymáhání pohledávek specializuje.

Obchodní zákoník požadavek této směrnice řádně transponoval do ustanovení § 369 odst. 2, který říká, že „*Věřitel má vedle úroků z prodlení nárok na úhradu minimální výše nákladů spojených s uplatněním své pohledávky v rozsahu a za podmínek stanovených nařízením vlády.*“ Výše paušální náhrady nákladů byla v nařízení vlády č. 142/1994 Sb. stanovena na 1200 Kč.

¹²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8.2. 2007, sp. zn. 21 Cdo 682/2006.

¹³⁰ ROSICKÝ, Z. Promlčení úroků z prodlení. [online]. 2015 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/promlцени-uroku-z-prodlení>.

V současné právní úpravě je výše paušální náhrady nákladů sice opět stanovena nařízením vlády,¹³¹ ale výslovné stanovení práva věřitele na tyto náklady se v ObčZ nenachází. Ustanovení § 3 tohoto nařízení přiznává věřiteli právo na úhradu nákladů spojených s uplatněním každé pohledávky opět ve výši 1200 Kč. Toto právo ale vzniká pouze u vzájemných závazků podnikatelů nebo je-li obsahem vzájemného závazku mezi podnikatelem a veřejným zadavatelem podle zákona upravujícího veřejné zakázky povinnost dodat zboží nebo poskytnout službu za úplatu veřejnému zadavateli. Šilhán se snaží najít ustanovení zákona, které by mohlo být zmíněným nařízením vlády provedeno a navrhuje cestu eurokonformního výkladu ustanovení § 513 ObčZ. Konkrétně pak podřazení této paušální náhrady nákladů pod náklady spojené s uplatněním pohledávky, o kterých toto ustanovení hovoří.¹³² Takového výkladu je v dotčených vztazích třeba využít alespoň do doby, než bude směrnice č. 2011/7/EU implementována novelou ObčZ zřetelněji.

4.3 Nebezpečí škody na věci

Tento následek má svůj původ již v římském právu, kdy na základě zásady *culpa debitoris perpetuari obligationem*, mohl být dlužník v prodlení žalován pro zničení věci, která měla být předmětem obligace. Žaloba ale mohla být podána pouze v případě, kdy dlužník věc zničil svým aktivním jednáním nebo když k nahodilé zkáze došlo po vzniku prodlení.¹³⁵ K oslabení tohoto pravidla došlo v době justiniánské, kdy už dlužník neodpovídal za škodu, ke které by došlo i pokud by dlužník plnil včas.¹³⁶

Současná úprava tohoto institutu se nachází v ustanovení § 1974 ObčZ. Oproti předchozí úpravě obsažené v obchodním zákoníku, ze které bylo dle důvodové zprávy k ObčZ¹³⁷ při tvorbě ustanovení týkajících se prodlení vycházeno, je poněkud stručnější.

Je to následek, který se vztahuje pouze na nepeněžitá plnění, u nichž sankcí není úrok z prodlení. Na dlužníka je ale uvaleno velké množství rizik spojených

¹³¹ Nyní nařízením vlády č. 351/2013 Sb.

¹³² ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1076. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1970)

¹³⁵ HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 7. vyd. V Bratislavě: Právnická fakulta university Komenského, 1929, s. 416.

¹³⁶ VLČEK, K. *Vliv římského práva na současný občanský zákoník – přechod rizik ve smluvním právu* [online]. 2013 [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vliv-rimskeho-prava-na-soucasny-obcansky-zakonik-prechod-rizik-ve-smluvnim-pravu>.

¹³⁷ Důvodová zpráva k ObčZ, s. 465.

především s možným poškozením, zničením, znehodnocením či ztrátou věci.¹³⁸ V případě, kdy dlužník tato rizika nenesl již dříve, přecházejí na něj okamžikem vzniku prodlení.¹³⁹

Dlužník je odpovědný za veškerou vzniklou škodu, a to bez ohledu na to, zda ji zavinił nebo ne. Zákon ale připouští několik liberačních důvodů. Škoda nepůjde k tíži dlužníka v případě, kdy dlužník prokáže, že:

- by škoda vznikla i při řádném plnění povinnosti dlužníkem nebo
- škodu způsobil věřitel nebo
- škodu způsobil vlastník.¹⁴⁰

U všech těchto liberačních důvodů ale musí dlužník sám unést důkazní břemeno.

Pokud se nejedná o jeden z výše uvedených důvodů, ponese nebezpečí škody na věci dlužník, a to bez ohledu na to, jak byla zkáza způsobena. V případě, že ji způsobila třetí osoba, může se dlužník, který riziko nese, domáhat na této osobě plné náhrady. Jestliže skutečně k dojde k poškození, zničení či ztrátě či jinému znehodnocení věci, musí dlužník případnou ztrátu věci snést, obnovit řádný stav nebo případně zajistit novou věc, která je prostá všech vad. Veškeré náklady přitom musí uhradit sám.¹⁴¹

ObčZ neobsahuje oproti předchozí úpravě, obsažené v ustanovení § 368 obchodního zákoníku, výslovné vymezení rozsahu náhrady škody na věci přímo v oddílu, který řeší prodlení dlužníka.¹⁴² Při jeho stanovení tak bude nutné vycházet z obecných ustanovení upravujících způsob a rozsah náhrady škody.¹⁴³

Prodlení ale není jediným případem, kdy dlužník nese riziko škody na věci. Podle druhé věty ustanovení § 1974 ObčZ se tak děje i když dlužník nakládá s věcí v rozporu s jinými svými povinnostmi ze závazku. I zde ale může dlužník uplatnit tři výše popsané liberační důvody.

¹³⁸ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1089. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1974)

¹³⁹ BÁNYAIOVÁ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R., BÁNYAIOVÁ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 481. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1974)

¹⁴⁰ Ustanovení § 1974 ObčZ.

¹⁴¹ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1090. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1974)

¹⁴² „Pro náhradu je rozhodující snížení hodnoty věci s přihlédnutím k cenovým poměrům v době vzniku škody na věci.“

¹⁴³ Ustanovení § 2951 a násl. ObčZ.

4.4 Propadnutí závdavku

Závdavek je tradičním institutem, se kterým počítal již ABGB, ze kterého současná úprava vychází. V ObčZ je upraven v ustanovení § 1808 a ustanovení § 1809. Dle důvodové zprávy k ObčZ má tři funkce. První z nich je funkce důkazní. Závdavek potvrzuje, že k uzavření smlouvy opravdu došlo a strana, která ho přijala nemusí tento fakt prokazovat. Důkazní břemeno tak bude ležet na straně, která uzavření smlouvy popírá. Další funkcí je funkce zajišťovací, která umožňuje věřiteli podržet si závdavek až do okamžiku, kdy bude dluh splněn. Poslední je funkce penální. Ta nastupuje v případě, kdy není závazek splněn. V případě, kdy smlouvu nesplní strana, která závdavek dala, propadne závdavek druhé straně. Pokud smlouvu nesplní strana, která závdavek přijala, musí druhé straně vydat dvojnásobek závdavku. Penální funkce ale nemůže nastoupit, pokud závazek nebylo možné splnit z důvodu vyšší moci.¹⁴⁴

Oproti úpravě v ABGB došlo k několika formulačním změnám. Nejvýznamnějším rozdílem je, že v ABGB byla konstruována vyvratitelná domněnka, že to, co je dáno při uzavření smlouvy, je závdavkem.¹⁴⁵ Naopak za závdavek dle ObčZ bude považováno pouze takové plnění, které je jako závdavek výslovně ujednáno.¹⁴⁶ Pokud si tedy strany například sjednají, že konkrétní plnění, které je určeno k zajištění závazku propadne v případě, že osoba, která ho poskytla, svůj dluh nesplní, o závdavek se jednat nebude. Plnění, které není jako závdavek ujednáno, za něj lze považovat pouze v případě, kdy to jednoznačně vyplývá z obchodních zvyklostí určitého odvětví.¹⁴⁷

Závdavkem se rozumí určitá majetková hodnota, která přechází ze jmění jedné strany závazku do jmění strany druhé. Jeho předmětem může být hmotná i nehmotná věc. V případě, kdy by se jednalo o plnění nezastupitelné, má druhá strana povinnost závdavek vrátit in natura a pokud by měl být vrácen dvojnásobek, druhou částí by byla obecná hodnota nezastupitelného plnění, která by byla vyplacena v penězích.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Důvodová zpráva k ObčZ, s. 446.

¹⁴⁵ SEDLÁČEK, J. *Obligační právo*. 1. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 98. ISBN 978-80-7357-519-9.

¹⁴⁶ Ustanovení § 1808 odst. 1 ObčZ.

¹⁴⁷ PETROV, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část* (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 388. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1808)

¹⁴⁸ TINTĚRA, T. *NOZ v praxi: závdavek* [online]. 2014 [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zavdaveki>.

Další podmínkou pro to, aby plnění mohlo být považováno za závdavek je, že musí být odevzdáno, a to nejpozději při uzavření smlouvy. Pokud se tak nestane, tak i v případě, že byl závdavek ujednán, na smlouvu se hledí jako by byla uzavřena bez závdavku. Závdavek má být dán v souvislosti s uzavřením smlouvy, pokud by tedy byl poskytnut dříve a smlouva by nebyla brzy uzavřena, jeho důkazní funkce by tím byla popřena, ale jeho zajišťovací funkce by zůstala. Závdavkem nemůže být plnění poskytnuté po uzavření smlouvy, i když jde o plnění závdavku podobné. Takové plnění by ale také mělo zajišťovací funkci.

Závdavek má akcesorickou povahu. Pokud smlouva není platná nebo pokud vůbec nevznikne, nevznikne ani závdavek. Co bylo v tomto případě na závdavek dáno, musí být řádně vypořádáno podle obecných pravidel o bezdůvodném obohacení.¹⁴⁹

Právo uplatnit závdavek vzniká bez ohledu na zavinění, a to okamžikem částečného nebo vadného plnění či prodlení, přičemž není vyžadováno stanovení dodatečné lhůty k plnění. Uplatnění je třeba provést oznámením druhé straně bez zbytečného odkladu od porušení závazku, které má zároveň účinek odstoupení od smlouvy.¹⁵⁰ Nevinná strana má ale na výběr. V případě nesplnění dluhu může požadovat vydání závdavku (nebo pokud ho sama dala, tak jeho dvojnásobku) nebo splnění dluhu. V případě, že splnění dluhu již není možné, může nevinná strana požadovat také náhradu škody.¹⁵¹ Pokud by povinná strana byla v prodlení s vydáním závdavku, je možné požadovat úroky z prodlení.

Jestliže byl závdavek dán a strany si sjednaly právo odstoupit od smlouvy, ale nesjednaly si odstupné, je za něj považován závdavek.¹⁵² Pokud by ale odstupné sjednáno bylo, odstoupení od smlouvy by bylo považováno za zviněné nesplnění a závdavek by propadl.¹⁵³

¹⁴⁹ PETROV, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 389. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1808)

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ TINTĚRA, T. *NOZ v praxi: závdavek* [online]. 2014 [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zavdaveki>.

¹⁵² Ustanovení § 1809 ObčZ.

¹⁵³ ONDREJOVÁ, D. *Závdavek jako institut zvyšující jistotu při uzavření smlouvy?* *Rekodifikace a praxe*, č. 2/2013, s. 10. ISSN 1805-6822.

4.5 Zánik závazku u fixních smluv

Dle důvodové zprávy k ObčZ vychází dnešní úprava z ObčZ 1964.¹⁵⁴ Systematicky je rubrika s názvem „Fixní závazek“ zařazena přímo za úpravu prodlení, na kterou navazuje.

Fixním závazkem je takový závazek, u něž je pevně ujednáán čas plnění, a u kterého je zřejmé, že věřitel nemůže mít zájem na opožděném plnění.¹⁵⁵ Typicky se jedná o objednávky služeb nebo zboží, které jsou vázány na určitou konkrétní jednorázovou událost či akci, například výrobu svatebního dortu či zajištění výzdoby.

Jak již bylo výše řečeno, k možnosti uplatnění formy fixního závazku je zapotřebí dvou podmínek, které musí být splněny kumulativně. Jedná se o přesně sjednaný čas plnění a fixní charakter závazku. O fixní závazek se tedy nemůže jednat v případě, kdy je doba plnění stanovena pouze zákonnou úpravou. Jak moc přesně má být čas plnění určen, není zákonem stanoveno. Bude ho ale potřeba určit tak, aby z něj mohl být na základě pravidel počítání času jasně vyvozen konkrétní okamžik, ke kterému má být plněno a kdy začíná případné prodlení. Může se tedy jednat o lhůtu k plnění nebo o konkrétní termín stanovený s přesností na dny, hodiny a tak dále.

Fixní charakter může být přímo ujednáán ve smlouvě.¹⁵⁶ V té bude nejčastěji stanoveno, že čas plnění se sjednává jako fixní termín a že po uplynutí termínu již na plnění není zájem. Nebude ale stačit pouze ujednání, že má být plněno ihned nebo v nejkratší době.¹⁵⁷ Fixní charakter zpravidla nesouvisí s délkou lhůty splatnosti. Lze ale dovodit také výkladem. Jako příklad dovození fixního charakteru závazku výkladem je komentářovou literaturou¹⁵⁸ nejčastěji uváděno rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 1922 (Vážný 1975), ze kterého vychází, že lze dovodit fixní charakter například pokud je ve smlouvě čas plnění sjednán bez dodatečné lhůty¹⁵⁹ s tím, že v případě, že strana zboží nedodá, nesmí již plnit, ale musí zaplatit odškodné.

¹⁵⁴ Důvodová zpráva k ObčZ, s. 465.

¹⁵⁵ Ustanovení § 1980 ObčZ.

¹⁵⁶ Například výrazy „fixní smlouva“ nebo „fixní termín plnění“.

¹⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11.1.1921 (Vážný 855).

¹⁵⁸ BĀNYAIOVĀ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVĀ, I., PELIKÁN, R., BĀNYAIOVĀ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 490. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1980) viz také ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1110. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1980)

¹⁵⁹ Povinnost takovouto lhůtu stanovit neodpadá na základě pouhého připomenutí závazku a lhůty k plnění jednou stranou závazku, a to ani přes souhlasný projev druhé stran. „V tom, že jedna smluvní

„Zánikem fixního závazku nastávají tytéž účinky, jako by věřitel od smlouvy odstoupil.“¹⁶⁰ Dle tohoto ustanovení tedy následkem prodlení dlužníka (které je příčinou zániku fixního závazku) není vznik práva od smlouvy odstoupit, ale jsou jimi rovnou účinky odstoupení od smlouvy, přičemž není potřeba žádného úkonu věřitele. Věřitel ale může účinky odstoupení od smlouvy odvrátit. Toho může docílit tím, že dlužníkovi oznámí, že na splnění závazku trvá. Toto oznámení ale musí provést bez zbytečného odkladu. Jinak v souladu s ustanovením § 2005 ObčZ dojde k zániku práv a povinností stran závazku. Dotčeno nebude právo na zaplacení smluvní pokuty, úroku z prodlení, práva na náhradu škody vzniklou z porušení smluvní povinnosti nebo zajištění.

V případě částečného plnění zanikne závazek u této části splněním a u zbytku plnění uplynutím času k plnění. Pokud by se jednalo o plnění, které nemá pro věřitele význam, nastaly by účinky odstoupení od smlouvy ohledně celého plnění.¹⁶¹

4.6 Ztráta výhody splátek

Současná právní úprava ztráty výhody splátek vychází z ObčZ 1964. Jedná se o jeden z následků prodlení dlužníka, který se v ObčZ nenachází přímo v ustanoveních, které prodlení dlužníka upravují, ale můžeme ho najít v ustanovení § 1931 ObčZ.

Splátkové plnění je plněním dílčím. Dluh se platí postupně v jednotlivých splátkách, které mají buďto prostřednictvím splátkového kalendáře přesně stanovené termíny nebo mohou být placeny na základě dosažení určité skutečnosti či cíle, například dokončení určité části stavby. Splatnost, promlčení či prodlení dlužníka je třeba zkoumat u každé splátky zvlášť. Dluh zaniká co do příslušné části splněním konkrétní splátky, celý dluh pak zaniká splněním poslední splátky.

Na plnění dluhu ve splátkách se mohou strany dohodnout ve smlouvě při jejím uzavírání, ale toto ujednání mohou doplnit i později dohodou o změně v obsahu

strana připomněla druhé smluvní straně závazky a zdůraznila jí lhůtu k plnění a druhá strana jí odpověděla, že smlouvě rozumí, nelze spatřovati souhlasný projev stran, pozměňující dosavadní úmluvu v ten způsob, že strana chtějíc od smlouvy ustoupiti, nemusí stanoviti přiměřenou lhůtu k dodatečnému plnění.“ (Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9.3.1928 (Vážný 7851)).

¹⁶⁰ Ustanovení § 1980 odst. 2 ObčZ.

¹⁶¹ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1112. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1980)

závazku.¹⁶² Pokud je ale plnění ve splátkách sjednáno až po splatnosti dluhu, musí strany vyřešit dopad takového ujednání na případné úroky z prodlení i na prodlení jako takové. Toho mohou docílit uzavřením dohody dle ustanovení § 1973 ObčZ. Důsledkem uzavření takovéto dohody je fakt, že dlužník přestane být v prodlení, čímž do budoucna zaniknou jeho sankční následky, tj. povinnost platit úroky z prodlení.¹⁶³ Dlužník by je musel po sjednání splátek platit pouze v případě, kdy by se na tom s věřitelem výslovně dohodl.¹⁶⁴ Dalším způsobem stanovení plnění ve splátkách je případ, kdy je tak určeno soudem. Soud určí výši splátek i podmínky splatnosti s ohledem na individuální zvláštnosti souzeného případu. Nejedná se ale o splatnost hmotněprávní a její určení nemá dopad na splatnost původně ujednanou ani na prodlení, nýbrž pouze na vykonatelnost soudního rozhodnutí, tedy na tzv. pariční lhůtu. Aby soud plnění ve splátkách mohl stanovit, musí existovat důvody, ze kterých je zřejmé, že ke dni vyhlášení rozhodnutí soudu není povinný schopen konkrétní plnění v zákonné třídenní lhůtě splatit pro své osobní, majetkové nebo jiné opodstatněné důvody, ale v přiměřených splátkách své povinnosti dostát schopen bude.

Jelikož se na každou splátku při posuzování její splatnosti či prodlení nahlíží samostatně, případné časové prodlení s jednou splátkou nemá na ostatní splátky vliv. Ve smlouvě lze ale ujednat tzv. ztrátu výhody splátek. Toto ujednání způsobuje, že ostatní nesplacené splátky se stanou splatnými. Pouhé ujednání ve smlouvě ale k aplikaci institutu ztráty výhody splátek nestačí, věřitel ho musí uplatnit.¹⁶⁵ Může tak učinit prostřednictvím výzvy či žádosti¹⁶⁶, ve kterých bude požadovat splnění celého dluhu. Tato žádost či výzva musí být dlužníkovi řádně doručena a v případě, že je ke změně obsahu konkrétního závazku vyžadována určitá forma, musí být provedena právě v této formě. Věřitel musí své právo na zaplacení celého dluhu uplatnit nejpozději do splatnosti další splátky, přičemž své právo nesmí vykonat tak, aby dlužník již neměl možnost tuto platbu provést. Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 29. 7. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2600/2014,

¹⁶² ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 938. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1931)

¹⁶³ Ustanovení § 1973 ObčZ se ale netýká úroků z prodlení, které dospěly před účinností takovéto dohody.

¹⁶⁴ BÁNYAIOVÁ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R., BÁNYAIOVÁ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 480. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1973)

¹⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2006, sp. zn. 33 Odo 1630/2005.

¹⁶⁶ Dle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2018, sp. zn. 20 Cdo 3782/2018, může být takováto žádost obsažena například i v exekučním návrhu oprávněného.

judikoval, že věřitel tak může učinit „*aniž by bylo rozhodné, zda dlužník splátku, se kterou byl v prodlení, po její splatnosti uhradil.*“

Pokud věřitel ztrátu výhody splátek uplatní, dlužník musí místo příští splátky dluh uhradit úplně celý a ztrácí tedy výhodu rozložení splatnosti do většího časového horizontu. Pokud by přesto dál dluh plnil v jednotlivých splátkách, jednalo by se již o porušení jeho smluvní povinnosti. Pokud není ze smlouvy patrné, kdy má dlužník v tomto případě celý zbytek dluhu uhradit, má tak dlužník dle ustanovení § 1958 odst. 2 ObčZ učinit bez zbytečného odkladu od okamžiku, kdy mu byla žádost věřitele doručena. Jestliže ale věřitel toto právo neuplatní do splatnosti příští pohledávky, ztrácí možnost toto právo uplatnit pouze vůči této splátce. S tou bude dlužník sice nadále v prodlení, ale splatnost ostatních splátek nebude nijak dotčena. Jestliže se dlužník dostane do prodlení s další splátkou, bude mít možnost své právo na zaplacení celého dluhu znovu uplatit, ale opět pouze do splatnosti splátky následující.¹⁶⁷

4.7 Práva věřitele

4.7.1 Právo vymáhat splnění dluhu

Prodlení dlužníka obecně nezpůsobuje zánik závazku.¹⁶⁸ Nemá ani zprošťující účinky, tudíž povinnost dlužníka dluh splnit nadále v nezměněné podobě trvá. Zákon tím reaguje na skutečnost, že pro věřitele má i splnění dluhu po jeho splatnosti zpravidla hospodářský význam.¹⁶⁹ Proto věřiteli za tímto účelem zákon umožňuje vymáhat svůj nárok buďto žalobou u civilního soudu nebo ho uplatnit u rozhodce.

Kromě práva vymáhat splnění dluhu upravuje ustanovení § 1969 ObčZ také možnost věřitele od smlouvy odstoupit při splnění podmínek stanovených zákonem nebo smlouvou. Zákonnou úpravu odstoupení od smlouvy obsahuje ObčZ v ustanoveních § 1977 až § 1979 a také v ustanoveních § 2001 až §2005 a bude jí věnována podkapitola 6.2 této práce.

Nijak nejsou dotčeny ani ostatní následky prodlení dlužníka. Dlužníkovi tak může vzniknout povinnost platit úroky z prodlení, pokud se jedná o prodlení

¹⁶⁷ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 940. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1931)

¹⁶⁸ Až na výjimku, kterou je závazek fixní. Ten počátkem prodlení dlužníka zaniká, pokud věřitel dlužníkovi bezodkladně neoznámí, že na splnění smlouvy trvá.

¹⁶⁹ DOLEŽAL, T. *Prodlení podle nového občanského zákoníku.* Stavební právo. Bulletin č. 2/2013, s. 37 – 43. ISSN 1211-6386.

s peněžitým plněním, nebo na něj přejde nebezpečí škody na věci u plnění nepeněžité povahy. Dále také případná povinnost nahradit škodu či platit smluvní pokutu, pokud je sjednána.¹⁷⁰

K výše uvedenému je ale třeba dodat, že i k plnění, které dlužník realizuje až když už se dostal do prodlení, musí věřitel součinnost dlužníkovi poskytnout. Myslím si, že pokud by tak neučinil, dlužník by za své prodlení odpovědný být přestal.

4.7.2 Právo požadovat splnění dluhu po ručiteli

Jestliže věřitel akceptoval nabídku ručitele, že dluh za dlužníka splní v případě, že tak dlužník neučiní sám, má věřitel, pokud tato situace opravdu nastane, právo požadovat splnění dluhu po něm. Kromě toho, že dlužník dluh skutečně nesplnil, přičemž důvod nesplnění zde není relevantní, musí být dále naplněny dvě podmínky. První z nich je, že věřitel dlužníka ke splnění dluhu vyzval, a to v písemné formě. Za písemnou výzvu se dle judikatury považuje i žaloba, kterou se věřitel domáhá zaplacení dlužné částky u soudu.¹⁷⁵ Druhou podmínkou je, že od písemné výzvy učiněné věřitelem uplynula přiměřená doba, v rámci které měl dlužník další možnost svůj dluh splnit. Naplnění těchto podmínek není třeba v případě, kdy je zřejmé, že dlužník by dluh stejně nesplnil nebo pokud výzvu věřitel objektivně nemůže uskutečnit.¹⁷⁶

Oproti úpravě obsažené v ustanovení § 306 obchodního zákoníku, ze které současná úprava práva věřitele požadovat splnění dluhu po ručiteli vychází, umožňuje ObčZ ručení dohodou stran časově omezit. Právo věřitele požadovat po ručiteli plnění v tomto případě zůstane zachováno, pokud ručitele k plnění ve stanovené době vyzve.¹⁷⁷

¹⁷⁰ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1048. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1969)

¹⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2007, sp. zn. 26 Odo 786/2006.

¹⁷⁶ Například pokud je dlužník v kómatu, v důsledku kterého není fyzicky schopen výzvu převzít nebo se převzetí výzvy brání.

¹⁷⁷ Ustanovení § 2021 odst. 2 ObčZ.

5 Právní následky prodlení věřitele

Právní následky prodlení věřitele představují, obdobně jako právní následky dlužníka, určitá nově vzniklá práva a povinnosti. Konkrétně se v tomto případě jedná o povinnosti vznikající věřiteli a jim odpovídající práva, která vznikají dlužníkovi. Jejich úpravu můžeme nalézt přímo v rámci rubriky „Prodlení věřitele“, dále v rámci úpravy prodlení dlužníka, v ustanoveních pro obě prodlení společných, ale také v jiných rubrikách.

Některé z těchto následků ve své podstatě odpovídají následkům prodlení dlužníka, pouze s rozdílem osoby, které v důsledku prodlení vznikají povinnosti. Prodlení věřitele a jeho následky jsou v ObčZ obdobně jako v předchozí právní úpravě upraveny ve vztahu k prodlení dlužníka a jeho odpovědnosti za prodlení. V rubrice „Prodlení věřitele“ je pak především vymezeno, kdy je věřitel v prodlení.

Následky časového prodlení věřitele je možné rozdělit podle toho, kdy nastávají, a to na takové, které nastávají, pokud v důsledku věřitelova prodlení není dlužníkovi umožněno splnit nepeněžitý dluh, nebo takové, které mohou nastat u jakéhokoliv dluhu. Pro nemožnost splnění dluhů peněžitých ObčZ žádný zvláštní následek, který by nenastával u dluhů nepeněžitých, neupravuje. Následkem, který může nastat pouze u dluhů nepeněžitých, je přechod nebezpečí škody na věci. U všech dluhů, které dlužník nemůže v důsledku prodlení věřitele splnit, bez ohledu na jejich charakter, jsou možnými následky odstoupení dlužníka od smlouvy, zánik prodlení dlužníka, právo dlužníka trvat na splnění dluhu nebo právo dlužníka předmět plnění složit do soudní úschovy.

Stejně tak jako u dlužníka jsou právní následky prodlení věřitele upraveny zákonem, tudíž není třeba, aby si je strany závazku výslovně sjednávaly. Pokud si je ale chtějí ujednat rozdílně od zákonné úpravy, ObčZ jim v tom nebrání, naopak je jim v tomto ohledu svěřena velká míra smluvní svobody.

5.1 Přechod nebezpečí škody na věci

Dle ustanovení § 1976 ObčZ nese věřitel po dobu svého prodlení nebezpečí na věci. Jedná se o zrcadlovou úpravu k ustanovení § 1974 ObčZ a ve své podstatě o výjimku ze zásady *casum sentit dominus*, tedy, že riziko takové škody stíhá především vlastníka věci. Vlastníkem věci totiž zůstává dlužník, který nemohl

závazek splnit kvůli prodlení věřitele.¹⁷⁸ Tento následek je jeden z nejdůležitějších možných následků, které věřitele stíhají za jeho prodlení. Nastává zpravidla v případech, kdy dlužník nemůže splnit svůj dluh proto, že věřitel odmítá převzít věc, která je předmětem dluhu dlužníka a je řádně nabídnuta nebo v případech, kdy dlužník plnění odepře, protože mu věřitel zároveň nechce vydat kvitanci.¹⁷⁹

Věřitel nese v této situaci následky případného znehodnocení, poškození, změny, ztráty, zničení či zániku věci. Nebezpečí škody na věci dopadá na věřitele bez ohledu na její příčinu a rozsah. Může být způsobeno v důsledku zásahu vyšší moci, náhodou, působením vnitřní povahy věci nebo působením třetí osoby. Jedinou příčinou, která vylučuje přechod nebezpečí škody na věci na věřitele, je působení samotného dlužníka, bez ohledu na to, zda škodu způsobil svým konáním či opomenutím. Oproti ustanovení § 1974 ObčZ, které upravuje nebezpečí škody na věci při prodlení dlužníka, se u věřitele jedná o vyšší míru rizika, protože dlužník má v takovém případě možnost prokázat, že by škoda vznikla i při jeho řádném plnění, a pokud se mu to podaří, nebezpečí škody na věci neponese. Důvodem pro tento rozdíl mezi nebezpečím škody na věci jakožto následkem prodlení věřitele a dlužníka je především ten, že u věřitele jde v podstatě o nasimulování stavu, který by nastal, pokud by ke splnění dluhu došlo. Pokud by totiž byl dluh splněn a věřitel by se stal vlastníkem nebo oprávněným držitelem předmětné věci, nesl by automaticky nebezpečí nahodilé zkázy na věci, a proto by jeho prodlení nemělo být důvodem pro snížení nebo modifikování takového rizika.

Důsledek přechodu nebezpečí škody na věci může pro věřitele být velmi závažný. Pokud by v této situaci obdržel věc, která by byla poškozená, nefunkční či takovou věc neobdržel vůbec, náklady za takový stav věci by nesl sám. Věřitel ale není v tomto případě zbaven povinností, které má vůči dlužníkovi, například povinnosti zaplatit cenu předmětu plnění. Nemůže ani zpět žádat protiplnění, které již dlužníkovi poskytl.¹⁸¹

¹⁷⁸ BĀNYAIOVĀ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘĀK, J., FIALA, J., PELIKĀNOVĀ, I., PELIKĀN, R., BĀNYAIOVĀ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 484. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1976)

¹⁷⁹ Kvitanci se dle ustanovení § 1949 ObčZ rozumí potvrzení o splnění dluhu, které musí věřitel dlužníkovi na jeho žádost vydat.

¹⁸¹ ŠILHĀN, J. In: HULMĀK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1095 - 1096. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1976)

5.2 Vyloučení odpovědnosti dlužníka za jeho prodlení

V obou předchozích úpravách prodlení, tedy jak v ObčZ 1964, tak v obchodním zákoníku, byl vztah prodlení dlužníka a prodlení věřitele koncipován odlišně od úpravy dnešní. Prodlení věřitele totiž zcela prodlení dlužníka vylučovalo. Dnes je ovšem prodlení dlužníka na prodlení věřitele existenčně zcela nezávislé. Nastává tedy i v případě, kdy je jeho příčinou právě prodlení věřitele. Důsledkem takového stavu je ale, dle druhé věty ustanovení § 1968 ObčZ, alespoň vyloučení odpovědnosti dlužníka za jeho prodlení, tudíž ho nestíhají jeho nepříznivé následky. Dlužníkovi tedy nevznikají nové povinnosti. Pokud se věřitel dostal do prodlení až ve chvíli, kdy již dlužník ve svém prodlení byl, povinnosti, které mu do té doby vznikly, tím zaniknou.

Zákon se situací, kdy je odpovědnost dlužníka za jeho prodlení vyloučena v důsledku prodlení věřitele, výslovně počítá v úpravě úroků z prodlení. U dalších následků prodlení dlužníka, jako je například právo věřitele vymáhat splnění dluhu dlužníkem, zákon tento režim prodlení, kdy dlužník není odpovědný, výslovně nezohledňuje. To může dle Šilhána vzbuzovat dojem, že zákonodárce dlužníka sankcionuje i pro případ, kdy je jeho prodlení zapříčiněno prodlením věřitele. Takový závěr by ale byl nepřijatelný. Aby nedošlo k popření úmyslu zákonodárce je třeba druhou větu ustanovení § 1968 ObčZ vykládat tak, že v případě prodlení dlužníka v důsledku prodlení věřitele nenastupují účinky dlužníkovy prodlení vůbec.¹⁸² Tedy prakticky totožně tak, jak účinky prodlení věřitele na prodlení dlužníka řešila předchozí právní úprava.

U jednotlivých následků prodlení dlužníka se vyloučení odpovědnosti dlužníka za jeho prodlení projevuje různými způsoby. Jelikož nedochází k přechodu nebezpečí škody na věci na dlužníka, zůstává toto riziko na věřiteli. Ten ho tak ponese v některých případech po celou dobu trvání závazkového vztahu, a zároveň vždy, pokud je v prodlení.

Věřitel, který je v prodlení, nemůže po dlužníkovi vymáhat splnění dluhu. Protože dlužník není v tomto případě odpovědný, neexistuje žádná povinnost, kterou by mu bylo možné příslušným orgánem ke splnění uložit. Oproti tomu se může ale na příslušný orgán obrátit dlužník a domáhat se u něj uložení povinnosti

¹⁸² ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1046 - 1047. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1968)

věřiteli například dluh přijmout nebo v souladu s ustanovením § 1953 ObčZ splnit dluh složením plnění do soudní úschovy.¹⁸³

Svým prodlením ztrácí věřitel právo i na úroky z prodlení. Pokud ale prodlení věřitele nastalo až po vzniku prodlení dlužníka, může požadovat úroky alespoň za mezidobí těchto dvou událostí. Věřiteli nárok na úroky z prodlení opět začne náležet v případě, kdy jeho prodlení skončí, ale prodlení dlužníka dále pokračuje. Ohledně nároku na úroky z prodlení ve vztahu k prodlení věřitele může vyvstat otázka, zda na ně má nebo nemá věřitel právo v dny, kdy se do prodlení dostal a kdy prodlení skončilo. Dle mého názoru by bylo nejspravedlivější, kdyby věřiteli náležely úroky z prodlení až do přesného okamžiku vzniku jeho prodlení, tedy i pouze za část tohoto dne. Co se týče dne skončení věřitelova prodlení, myslím si, že by se jeho právo na úroky mělo s ohledem na ustanovení § 601 odst. 2 ObčZ¹⁸⁴ obnovit až koncem takového dne.

5.3 Práva dlužníka

5.3.1 Právo trvat na splnění dluhu

Oproti předchozí úpravě obsažené v ustanovení § 371 odst. 1 obchodního zákoníku, není nyní právo dlužníka trvat na splnění dluhu výslovně upraveno.¹⁸⁵ To ale nebrání vyvození tohoto práva z jiných ustanovení. Vzhledem k tomu, že prodlením věřitele dluh dlužníka nezaniká, nezaniká ani jeho povinnost dluh splnit. Protože ale nemůže splnit věřiteli, musí mu být umožněno tento dluh splnit jinak. Dlužník totiž sám může mít zájem na splnění dluhu.¹⁸⁶ V takovém případě se může domáhat práva jeho splnění. Jednou z možností je pro dlužníka splnění dluhu do soudní úschovy, kterému bude věnována další podkapitola této práce. Další dlužníkovou možností je domáhat se, aby soud věřiteli uložil povinnost splnit jeho závazek.¹⁸⁷ Poslední možnost byla běžná již v římském právu. Dlužníkovi bylo

¹⁸³ DOLEŽAL, T. *Prodlení podle nového občanského zákoníku*. Stavební právo. Bulletin č. 2/2013, s. 37 – 43. ISSN 1211-6386.

¹⁸⁴ Ustanovení § 601 odst. 2 ObčZ: „*Podmiňuje-li zánik určitého práva vznik jiného práva ve vzájemné návaznosti, nastává oboje v též okamžik. Není-li ujednáno nebo stanoveno něco jiného, nastane takový právní účinek koncem dne.*“

¹⁸⁵ Ustanovení § 371 obchodního zákoníku: „*Od věřitele, který je v prodlení, může dlužník požadovat splnění jeho povinnosti, pokud zákon nestanoví něco jiného.*“

¹⁸⁶ Například zachování jeho dobré pověsti, uvolnění skladovacích prostor.

¹⁸⁷ DOLEŽAL, T. *Prodlení podle nového občanského zákoníku*. Stavební právo. Bulletin č. 2/2013, s. 37 – 43. ISSN 1211-6386.

umožněno v takové situaci věc na účet věřitele prodat.¹⁸⁸ ObčZ takový postup umožňuje pouze v několika případech.¹⁸⁹

5.3.2 Právo složit předmět plnění do soudní úschovy

„Nelze-li dluh splnit proto, že věřitel je neznámý nebo nepřítomný, že věřitel odmítl bezdůvodně plnění přijmout, že dlužník je bez své viny v nejistotě, kdo je věřitelem, nebo z jiných důležitých příčin na straně věřitele, je dlužník oprávněn složit předmět plnění do soudní úschovy. Účelně vynaložené náklady spojené s náhradním splněním jdou k tíži věřitele.“¹⁹⁰ Citované ustanovení § 1953 ObčZ umožňuje dlužníkovi složit předmět plnění do soudní úschovy v několika případech. Ve vztahu k prodlení věřitele výslovně zmiňuje pouze jednu skutkovou podstatu – pokud věřitel bezdůvodně odmítl plnění dlužníka přijmout. Otázkou je, jak se bude nahlížet na ostatní skutkové podstaty prodlení. Dle mého názoru se jedná o jiné důležité příčiny na straně věřitele, tudíž by i v takových případech dlužníkovi mělo být umožněno předmět plnění do soudní úschovy uložit.¹⁹¹ Jedná se o úschovu soluční. Složení plnění do takové úschovy je způsobem zániku závazku, který nahrazuje splnění. Nejedná se tedy přímo o splnění, ale o způsob zániku závazku s uspokojením věřitele. Ačkoliv zákon přímo nestanoví, že plněním do soudní úschovy dochází k zániku závazku, ze systematického zařazení a kontextu tohoto ustanovení je zjevné, že tomu tak je. Soluční úschovu je třeba odlišovat od úschovy zajišťovací, která je institutem smluvním a jejím účelem je realizace převodu prostředků mezi dlužníkem a věřitelem za co nejmenšího možného rizika prostřednictvím třetí osoby, která je při vydání prostředků věřiteli vázána stanovenými podmínkami. Odlišný je také případ, kdy dlužníkovi povinnost předmět plnění složit do úschovy soudu ukládá přímo zákon,¹⁹² tehdy se jedná přímo o způsob splnění závazku.

Co je možné do úschovy složit, je zákonem blíže specifikováno v ustanovení § 290 ZŘS. Jedná se o peníze, cenné papíry či jiné movité věci hodící se k úschově. Do úschovy tedy není možné složit věci, které se k úschově vůbec nehodí, například věci podléhající zkáze, živá zvířata či věci nadměrné velikosti, které se do kovové

¹⁸⁸ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 234. ISBN 80-7179-031-1.

¹⁸⁹ Například ustanovení § 2126 ObčZ.

¹⁹⁰ Ustanovení § 1953 odst. 1. ObčZ.

¹⁹¹ S takovou koncepcí počítal i ObčZ 1964, který v ustanovení § 568 umožňoval dlužníkovi uložit předmět do úřední úschovy při prodlení věřitele obecně, tedy bez rozlišování jednotlivých skutkových podstat prodlení věřitele.

¹⁹² Například ustanovení § 1374 odst. 2 ObčZ.

skříně u soudu nevejdou a nelze pro ně nalézt jiného schovatele.¹⁹³ Jakým způsobem budou konkrétní věci uschovány je blíže upraveno jednacím řádem soudů. Věci a peníze se nejprve uloží do kovové skříně u soudu. Následující den musí být předány do úschovy u banky. Tohoto postupu se soud nemusí držet, pokud jde o vkladní knížky či cenné papíry, jejichž hodnota nepřevyšuje 20 000 Kč nebo se jedná o movité věci nepatrné hodnoty. Pro nadměrné věci, které se do kovové skříně u soudu nevejdou, musí soud mezi fyzickými a právníckými osobami, které se zabývají úschovou věcí, vyhledat vhodného schovatele.¹⁹⁴

K tomu, aby mohly nastat právní účinky splnění do soudní úschovy, nestačí pouze fyzické složení do úschovy. Zapotřebí je také, aby soud o přijetí předmětu do úschovy kladně rozhodl. I přes kladné rozhodnutí se ale může stát, že k právním účinkům splnění do soudní úschovy nedojde. Soud totiž vychází z tvrzení dlužníka, že zde nějaký dluh je a pravdivost tohoto tvrzení nepřezkoumává. Pokud zde tedy takový dluh nebude, tyto účinky nastat nemohou.

¹⁹³ LEVÝ, J. In: SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, s. 592. ISBN 978-80-7400-788-0. (§ 290)

¹⁹⁴ Ustanovení § 113a až ustanovení § 113c Vyhlášky ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

6 Právní následky společné pro prodlení dlužníka a prodlení věřitele

6.1 Odstoupení od smlouvy

Dlužník může od smlouvy odstoupit, pokud věřitel nepřijal řádně nabídnuté plnění nebo neposkytl potřebnou součinnost. Věřitel může odstoupit, pokud dlužník porušil svou povinnost plnit řádně a včas. Prodlení se nemůže vztahovat na jednorázové plnění spočívající v nekonání dlužníka nebo povinnosti strpět jednorázový zásah do práva. V těchto případech není možné případně stanovit dodatečnou lhůtu k plnění a nelze tak využít režim speciální, nýbrž pouze úpravu obecnou nebo smluvní.¹⁹⁷ Dalším případem, kdy není možné odstoupit od smlouvy, je, když věřitel přijme od dlužníka vadné plnění, protože v tomto případě nenastupují účinky prodlení ale práva z vadného plnění. Konečně není možné od smlouvy odstoupit, pokud je dlužník v prodlení v důsledku prodlení věřitele a není tak za své prodlení odpovědný.

Jak již bylo výše zmíněno, odstoupení od smlouvy, jakožto následek prodlení, nastupuje v případě podstatného i nepodstatného porušení smluvní povinnosti. S rozsahem porušení smluvní povinnosti se ale mění předpoklady, které je třeba naplnit, aby právo od smlouvy odstoupit vůbec vzniklo. Žádný význam v tomto případě nemá, z jaké příčiny k prodlení došlo.¹⁹⁸

Definici pojmu „podstatné porušení smluvní povinnosti“ v ustanovení § 1977 ObčZ nenajdeme, je tedy třeba použít ustanovení § 2002 ObčZ, dle kterého se jím rozumí „...*takové porušení povinnosti, o němž strana porušující smlouvu již při uzavření smlouvy věděla nebo musela vědět, že by druhá strana smlouvu neuzavřela, pokud by toto porušení předvíдалa; v ostatních případech se má za to, že porušení podstatné není.*“ Toto kritérium je tedy časově pevně vázáno na okamžik uzavření smlouvy a na vědomosti porušující strany o důsledcích jejího porušení a objektivizovaném posouzení zájmu druhé strany z pozice prodlévajícího. Pro posouzení, zda porušující strana věděla nebo musela vědět o důsledcích, které porušení její smluvní povinnosti pro druhou stranu může mít, bude určující především obsah porušené smlouvy a z něj patrný účel, pro který byla

¹⁹⁷ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1097 - 1098. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1977)

¹⁹⁸ Výjimkou je opět případ, kdy dlužník není za své prodlení odpovědný v důsledku prodlení dlužníka.

smlouva uzavřena.¹⁹⁹ Dalším kritériem může být obvyklé očekávání svéprávné osoby. Tedy to, zda se dá od takové osoby očekávat, že by v případě takového porušení smluvní povinnosti, s ohledem na konkrétní okolnosti případu, odmítla vůbec do takového smluvního vztahu vstoupit.

Při podstatném porušení smluvní povinnosti může strana odstoupit od smlouvy jednostranným právním jednáním v podstatě ihned, když se o prodlení dozví. Jelikož není zákonem předepsána žádná forma odstoupení od smlouvy, může oprávněný zvolit formu libovolnou, pokud není omezen smluvně. Zákon ale stanoví, že tak musí učinit bez zbytečného odkladu poté, co se o prodlení dozvěděl. Pokud to neučiní, smluvní vztah pokračuje dále a oprávněná strana právo od smlouvy odstoupit z důvodu podstatného prodlení ztrácí.²⁰¹ Pokud by totiž toto právo nezaniklo a oprávněné straně bylo umožněné od smlouvy odstoupit i později, vyvolalo by to v porušující straně nejistotu, zda oprávněná strana případně plnění v prodlení vůbec přijme, v důsledku čehož by porušující straně mohly vzniknout neúměrné ztráty. Oprávněná strana ale může následně od smlouvy odstoupit v režimu ustanovení § 1978 ObčZ, protože neodstoupením bez zbytečného odkladu druhé straně mlčky poskytla dodatečnou lhůtu k plnění.²⁰²

Jaká lhůta je lhůtou bez zbytečného odkladu, bude opět u každého případu rozlišné s ohledem na jeho složitost, komunikaci stran a případně i zvyklosti. Jasně ale je, že by se mělo jednat o lhůtu velmi krátkou a odstoupení by mělo být učiněno neprodleně. Podle Nejvyššího správního soudu představuje tento pojem lhůtu v řádu dnů, maximálně týdnů.²⁰³ Ve složitých případech ale lhůta může být delší. Je na ni potřeba nahlížet nejen jako na lhůtu k provedení odstoupení ve smyslu konkrétního úkonu, ale také jako na lhůtu k jeho promyšlení.

Pro odstoupení při nepodstatném porušení smluvní povinnosti stanoví zákon podmínky přísnější. Oprávněný má v tomto případě navíc povinnost poskytnout prodlévajícímu dodatečnou přiměřenou lhůtu k plnění a od smlouvy odstoupit může až po jejím marném uplynutí. Tato lhůta může být poskytnuta výslovně, ústně, ale

¹⁹⁹ BĀNYAIOVĀ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVĀ, I., PELIKÁN, R., BĀNYAIOVĀ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 485 - 486. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1977)

²⁰¹ Na rozdíl o úpravy v obchodním zákoníku, dle které se v případě, kdy oprávněná strana nevyužila svého práva od smlouvy odstoupit, dále pokračovalo v režimu pro nepodstatná porušení smluvní povinnosti.

²⁰² BĀNYAIOVĀ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVĀ, I., PELIKÁN, R., BĀNYAIOVĀ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 486 - 488. ISBN 978-80-7478-638-9. (§ 1977, § 1978)

²⁰³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 11. 2008, sp. zn. 6 As 1/2008.

i mlčky, kdy strana oprávněná tak učiní konkludentním jednáním, například pokud nerozporuje náhradní termín, který nabízí povinná strana. Přiměřená lhůta je taková, ve které může povinná strana při poctivém a řádném úsilí za očekávatelných podmínek dluh splnit. Může se jednat o lhůtu v řádu dnů, ale i měsíců, a to v závislosti na povaze plnění. Nepředpokládá se ale, že by povinná osoba začala s přípravou ke splnění dluhu až po stanovení této lhůty, tudíž přiměřená lhůta může být i kratší než lhůta obvyklá.²⁰⁴ Pokud by oprávněný od smlouvy odstoupil bezprostředně po vzniku prodlení, aniž by přiměřenou lhůtu stanovil, účinky odstoupení by nastaly až po uplynutí lhůty, která by takové přiměřené lhůtě odpovídala. Stejný důsledek by mělo i poskytnutí lhůty kratší než přiměřené.²⁰⁵ Pokud by ale oprávněný lhůtu stanovil delší než je přiměřená a v polovině lhůty by se rozhodl od smlouvy odstoupit, učinit tak může, nicméně účinky odstoupení nastanou až po uplynutí původně oznámené lhůty.²⁰⁶ Ustanovení § 1978 odst. 2 upravuje situaci, kdy oprávněná osoba stanoví povinné osobě lhůtu s tím, že už jí ji neprodlouží. Ze zákona je marné uplynutí této lhůty považováno za odstoupení věřitele od smlouvy.

Druhá podmínka, tedy marné uplynutí přiměřené dodatečné lhůty k plnění, znamená, že oprávněná osoba nemůže odstoupit od smlouvy, pokud povinný v této poskytnuté lhůtě plnění řádně nabídne a dluh tak splní. V praxi se může stát, že povinný oprávněnému předem oznámí, že v dodatečně stanovené lhůtě dluh nesplní. Obchodní zákoník s touto situací počítal a obsahoval ustanovení, na základě kterého mohla oprávněná osoba odstoupit bez stanovení této lhůty nebo ještě před jejím uplynutím.²⁰⁷ ObčZ takovouto možnost pro případ nepodstatného porušení smluvní povinnosti neobsahuje, v rámci podstatného porušení by se dalo postupovat podle ustanovení § 2002 odst. 2 ObčZ. Strany ale mají možnost od smlouvy odstoupit dohodou nebo takovouto situaci předpokládat a vyřešit ji ve smlouvě.

Zákon neobsahuje speciální úpravu účinků odstoupení od smlouvy pro případy porušení smluvní povinnosti prodlením, a tak se aplikuje úprava obecná, obsažená v ustanovení § 2004 a následujících. Nejdůležitějším účinkem je zánik závazku. Ten nenastává okamžikem učinění úkonu, kterým oprávněná strana od

²⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 30 Cdo 1641/2006.

²⁰⁵ Ustanovení § 1979 ObčZ.

²⁰⁶ HORÁK, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019, s. 2129. ISBN 978-80-7400-747-7. (§ 1978)

²⁰⁷ Ustanovení § 346 odst. 2 obchodního zákoníku.

smlouvy odstoupje, nýbrž již od počátku závazku. Následkem odstoupení ale není zánik veškerých práv a povinností. Zanikat nebude právo na úhradu smluvní pokuty nebo úroků z prodlení ve výši, v jaké vznikly do okamžiku odstoupení od smlouvy. Po tomto okamžiku už ale další částky smluvní pokuty nebo úroků z prodlení nevznikají. Zachováno je také právo na náhradu škody a nemajetkové újmy, která vznikla porušením smluvní povinnosti nebo ujednaná práva a povinnosti, které mají strany zavazovat i po odstoupení od smlouvy, například rozhodčí doložka či ujednání o volbě práva.²⁰⁸ Zásadně se odstoupení nedotýká ani zajištění, především zástavního práva a ručení, pokud již bylo poskytnuto. Konečně nesmějí být odstoupením dotčena práva třetích osob, která byla nabyta v dobré víře.

Další limitací účinků od smlouvy je jejich omezení v případě, kdy dlužník již plnil částečně. Věřitel může v této situaci odstoupit pouze od nesplněného zbytku. Pokud by ale částečné plnění pro věřitele nemělo význam, mohl by odstoupit od celého plnění. Již poskytnutou část by ale bylo třeba vypořádat.

6.2 Smluvní pokuta

6.2.1 Pojem a funkce smluvní pokuty

Úprava smluvní pokuty se v ObčZ nachází v ustanovení § 2048 a následujících, které jsou součástí oddílu zabývajícího se utvrzením dluhu. S ohledem na to je třeba ji odlišovat především od institutů zajišťovacích, kterými jsou například ručení, zástavy či finanční záruky. Hlavním rozdílem je, že smluvní pokuta pohledávku věřitele přímo hospodářsky nezajišťuje, ale věřiteli poskytuje jiné výhody.²⁰⁹ Cílem smluvní pokuty je především dlužníka preventivně motivovat k tomu, aby splnil svůj dluh, a to prostřednictvím hrozby další povinnosti. Pro případ, že se tak nestane, má smluvní pokuta působit nejen jako sankce, ale také jako paušální náhrada způsobené škody. Účelem je dát předem, zpravidla již při uzavírání smlouvy, najevo zvýšený zájem věřitele na náležitém splnění smluvní povinnosti.²¹⁰

Z judikatury vyplývají tři základní funkce smluvní pokuty. Jsou jimi funkce preventivní, uhrazovací a sankční.²¹¹ Preventivní funkce začíná působit již

²⁰⁸ HORÁK, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019, s. 2128. ISBN 978-80-7400-747-7. (§ 1977)

²⁰⁹ HORÁK, P., BŘÍZA, P. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019, s. 2213. ISBN 978-80-7400-747-7. (§ 2048)

²¹⁰ Důvodová zpráva k ObčZ, s. 475.

²¹¹ Rozsudek Nejvyšší soud ze dne 30. 6. 2007, sp. zn. 33 Odo 438/2005.

v okamžiku, kdy je smluvní pokuta ve smlouvě sjednána. Projevuje se především motivací dlužníka ke splnění jeho povinnosti. Uhrazovací funkce představuje paušalizovanou náhradu škody oprávněné osobě, a to i přesto, že reálně žádná škoda nevznikla. S tím souvisí i funkce sankční, když dlužník smluvní pokutu musí uhradit bez ohledu na vznik a výši škody. Tintěra zmiňuje ještě limitace povinnosti k náhradě škody a funkci důkazní. Funkce limitace škody se projevuje především tím, že když dojde porušením smluvně převzaté povinnosti ke škodě vyšší než je sjednaná smluvní pokuta, nebude dlužník nahrazovat její skutečnou výši, ale pouze výši odpovídající smluvní pokutě. Následkem důkazní funkce pak je, že jednak není třeba prokazovat některé skutečnosti, jako například vznik škody a její výši, a u některých skutečností je změněno, kdo je musí prokazovat, například u nepřiměřenosti smluvní pokuty.²¹²

6.2.2 Principy smluvní pokuty

Úprava smluvní pokuty v ObčZ vychází z předchozí úpravy v ObčZ 1964 i obchodním zákoníku s některými upřesňujícími změnami. Jejím základním principem je její vystavění na objektivní odpovědnosti za porušení povinnosti, která je smluvní pokutou utvrzována. Jedná se ale o dispozitivní úpravu, tudíž si strany mohou sjednat podmínky odpovědnosti odlišné, například pouze za zaviněné porušení povinnosti. Strany si musí buďto sjednat způsob určení výše smluvní pokuty nebo přímo její konkrétní výši. Pokud je smluvní pokuta ujednána jako nepřiměřeně vysoká, soud ji může snížit na návrh dlužníka až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením povinnosti, která je smluvní pokutou utvrzována. Oproti úpravě v ObčZ 1964 se sjednání smluvní pokuty řídí principem bezformálnosti, lze ji tedy sjednat i ústně.

6.2.3 Ujednání o smluvní pokutě

Smluvní pokutu si mohou ujednat pouze osoby, které jsou věřitelem a dlužníkem hlavního závazkového vztahu. Ujednání o smluvní pokutě je právním jednáním, tudíž musí splňovat náležitosti pro právní jednání vyžadované. Zároveň se musí jednat o právní jednání dvoustranné. Pokud bude z ujednání stran zřejmé, že jejich vůle směřovala k uzavření dohody o smluvní pokutě, tedy pokud byla uložena povinnost zaplatit peněžitou částku či poskytnou nepeněžité plnění

²¹² TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta v ČR a Evropě*. Praha: Leges, 2015, s. 31 – 38. ISBN 978-80-7502-095-6.

v případě nesplněné smluvní povinnosti, bude se jednat o smluvní pokutu i přesto, že si jí smluvní strany označí jinak.²¹³ Zákon totiž pro toto ujednání označení „smluvní pokuta“ výslovně nevyžaduje. Oproti tomu ani to, že si strany určité ujednání jako smluvní pokutu či penále označí, ještě neznamená, že se o smluvní pokutu jedná. Určovat se to bude opět dle obsahu příslušného ujednání.

Pokud zákon formu právního jednání nepředepisuje, mohou ho dle ustanovení § 559 ObčZ strany učinit libovolně. To je i případ smluvní pokuty. Tak vybočuje z řady zajišťovacích a utvrzovacích institutů, u jejichž většiny je písemná forma požadována. Myslím si ale, že by bylo vhodné obligatorní písemnou formu smluvní pokuty stanovit, a to především kvůli její důkazní funkci. Tintěra upozorňuje na to, že ke sjednání smluvní pokuty konkludentním jednáním dlužníka může dojít například pokud dlužník projde kolem cedule, na které bude uvedeno, že porušil-li nějakou povinnost vyplývající pro něj z určitého závazku, je povinen zaplatit smluvní pokutu.²¹⁴

Smluvní pokuta může být sjednána samostatnou dohodou, v níž je specifikováno, že jinde sjednanou povinnost utvrzuje, nebo může být součástí smlouvy, která je ohledně utvrzované povinnosti uzavírána. Mimo to může být ale i součástí rámcové smlouvy, smlouvy o smlouvě budoucí či obchodních podmínek. Z časového hlediska je možné smluvní pokutu sjednat před, při i po uzavření smlouvy. Účinnost ujednání o smluvní pokutě ale musí nastat dříve, než dojde k porušení utvrzované povinnosti. Porušení smluvní povinnosti totiž není podmínkou pro účinnost ujednání o smluvní pokutě, ale je podmínkou pro vznik nároku na plnění z takového ujednání, tedy pohledávky věřitele ze smluvní pokuty. Pokud by například nastala situace, kdy by smluvní pokuta byla platně sjednána, následně by došlo k porušení utvrzované povinnosti a teprve poté by se ujednání o smluvní pokutě stalo účinným, bylo by toto ujednání v podstatě neúčinné.²¹⁵

Jak již bylo výše zmíněno, ujednání o smluvní pokutě musí mít především obecné náležitosti právního jednání. Mezi základní náležitosti tak patří vymezení smluvní povinnosti, ke které se smluvní pokuta váže a stanovení výše smluvní pokuty nebo způsobu jejího určení. Nyní se zaměřím na první z náležitostí, o výši smluvní pokuty bude pojednáno v následující podkapitole.

²¹³ Například penále či sankce.

²¹⁴ TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2012, s. 27. ISBN 978-80-87576-27-4.

²¹⁵ TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta v ČR a Evropě*. Praha: Leges, 2015, s. 70. ISBN 978-80-7502-095-6.

Okruh smluvních povinností, které mohou být smluvní pokutou utvrzovány není nijak limitován. Může se tak například jednat o povinnost k peněžitému nebo věcnému plnění či povinnost mlčenlivosti. Takovou povinnost je ale nutné vymezit dostatečně určitě. Buďto jako jednu konkrétně specifikovanou povinnost nebo alespoň jako ucelený a identifikovatelný soubor povinností. Otázkou je, zda lze smluvní pokutou zajišťovat i povinnost zákonnou. Dle Tintěry lze smluvní pokutou zajišťovat jakoukoliv povinnost, tedy i zákonnou.²¹⁷ Dle komentářové literatury je možné ujednat smluvní pokutu pro zákonnou povinnost pouze v případě, že je taková povinnost ve smluvním ujednání výslovně formulována nebo je na ni alespoň jednoznačně odkazováno.²¹⁸ Osobně s ohledem na požadavek určitosti určení povinnosti, kterou má smluvní pokuta utvrzovat, se přikláním k druhému názoru.

6.2.4 Výše smluvní pokuty

Maximální možná výše smluvní pokuty není v občanském zákoníku stanovena. Konkrétně ji určit není možné ani na základě dosavadní judikatury. Vymezena jsou alespoň určitá kritéria, na základě kterých lze zkoumat, zda je výše smluvní pokuty přiměřená ve vztahu ke konkrétnímu případu. Tintěra navrhuje zohlednit především:

- naplnění preventivně-sankční funkce smluvní pokuty,
- poměření výše smluvní pokuty s velikostí všech objektivně myslitelných škod způsobených případným porušením utvrzené povinnosti,
- význam a hodnotu utvrzované povinnosti,
- výši zákonných úroků z prodlení,
- způsob porušení utvrzované povinnosti,
- věcný a časový rozsah porušení utvrzované povinnosti,
- souběh s dalšími zajišťovacími či utvrzovacími prostředky,
- souběh s jinými sankcemi,
- existenci zvýšeného rizika nesplnění utvrzované povinnosti,
- průběh negociace ujednání o smluvní pokutě,
- okolnosti na straně zavázaného,

²¹⁷ TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta v ČR a Evropě*. Praha: Leges, 2015, s. 80 - 81. ISBN 978-80-7502-095-6.

²¹⁸ LASÁK, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1284. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 2048)

- okolnosti na straně povinného,
- právní okolnosti porušení utvrzované povinnosti, například otázku omylu.²¹⁹

Pokud by byla výše smluvní pokuty posouzena jako nepřiměřená, může soud buďto její výši na návrh dlužníka snížit, nebo může po zohlednění okolností, za kterých bylo ujednání o smluvní pokutě učiněno, a důvodů, které ke sjednání smluvní pokuty vedly, dospět k závěru, že je ujednání o smluvní pokutě neplatné pro rozpor s dobrými mravy.

Smluvní pokutu, která je stanovena pevnou částkou, lze hodnotit jako přiměřenou či nepřiměřenou na základě porovnání její celkové výše a hodnoty utvrzené povinnosti. Pokud by byl například dlužník povinen zaplatit smluvní pokutu již druhý den jeho prodlení a výše smlouvené pokuty by byla stejně vysoká jako jeho dluh, je zřejmé, že výše není přiměřená. U smluvní pokuty, která je stanovena procentní sazbou, nelze z porovnání hodnoty utvrzené povinnosti a celkové výše smluvní pokuty vycházet, neboť ta se odvíjí od délky prodlení dlužníka. Posuzovat je tedy třeba sazbu denní. Pokud je přiměřená denní sazba smluvní pokuty, její celková výše nemůže být nepřiměřená.²²⁰

Jak již bylo zmíněno výše, přiměřenost se posuzuje podle okolností konkrétního případu. Rozhodující tak není vztah k jiným obchodním vztahům. Nejvyšší soud tak v rámci rozhodovací praxe například konstatoval, že v jednom případě je nepřiměřeně vysokou smluvní pokutou již 0,1 % denně z dlužné částky,²²¹ jindy za nepřiměřeně vysokou nepovažoval smluvní pokutu ve výši 1 % denně z dlužné částky.²²²

Pokud soud dojde k závěru, že je smluvní pokuta nepřiměřená, a dlužník podá v souladu s ustanovením § 2051 návrh, bude následně rozhodovat o jejím snížení. Rozhodnutí soudu o moderaci smluvní pokuty dlužníka je rozhodnutím konstitutivním a povinnost dlužníka plnit smluvní pokutu v rozsahu určeném soudem zaniká.²²³ Dle některých autorů je při rozhodování možné zohlednit pouze kritéria stanovená zákonem, tedy hodnotu a význam zajišťované povinnosti,

²¹⁹ TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta v ČR a Evropě*. Praha: Leges, 2015, s. 134 - 141. ISBN 978-80-7502-095-6.

²²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2007, sp. zn. 32 Odo 1299/2006.

²²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3667/2010.

²²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4956/2007.

²²³ PŘÍKAZSKÁ, L., JELÍNEK, M. *K moderaci smluvní pokuty – nový přístup dle velkého senátu Nejvyššího soudu ČR* [online]. 2018 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-moderaci-smluvni-pokuty-novy-pristup-dlevelkeho-senatu-nejvyssiho-soudu-cr-108090.html>

příčemž tento názor vychází zejména z převažující judikatury Nejvyššího soudu.²²⁴ Z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 9. 4. 2009, sp. zn. 32 Cdo 1002/2008, ale lze vyčíst i přihlídnutí k jiným okolnostem, například k právu na náhradu škody či úrokům z prodlení. Soud je vázán také výší skutečné škody, která věřiteli vznikla, pod tuto částku smluvní pokutu snížit nesmí. Pokud by věřiteli další škoda vznikla až po rozhodnutí soudu, kterým byla výše smluvní pokuty snížena až na výši škody vzniklé do doby rozhodování, bude mít věřitel právo na náhradu dodatečně vzniklé škody až do celkové výše původně sjednané smluvní pokuty.

6.2.5 Promlčení smluvní pokuty

Počátek běhu promlčecí lhůty smluvní pokuty je třeba spojovat se dnem, kdy byla utvrzovaná povinnost porušena. Takovým dnem bude u povinnosti splnit závazek řádně a včas den následující po dni splatnosti, tedy první den prodlení. Povinnost splnit závazek řádně a včas ale trvá i v prodlení, a to až do poskytnutí řádného plnění nebo do zániku závazku jiným způsobem, tedy bez ohledu na případné plnění smluvní pokuty. Každý další den prodlení tedy dlužník znovu porušuje svoji povinnost závazek splnit řádně a včas a u smluvní pokuty stanovené procentní sazbou ze sjednané částky za každý den prodlení s placením peněžitého závazku proto její promlčecí doba začíná běžet každým takovým dnem, za který věřiteli vzniklo další právo na smluvní pokutu. Na rozdíl od smluvní pokuty stanovené pevnou částkou tak bude mít smluvní pokuta stanovená procentuálně několik promlčecích dob.

Smluvní pokuta není příslušenstvím pohledávky. Ve vztahu k promlčení má tato skutečnost několik důsledků. Pokud na smluvní pokutu vzniklo právo již před promlčením utvrzovaného dluhu, nelze vůči ní uplatnit námitku promlčení. Pokud by ale právo na smluvní pokutu vzniklo po promlčení utvrzeného dluhu, stala by se nevymahatelnou i tato smluvní pokuta.²²⁵

6.3 Ztráta námítky nesplnění smlouvy

Námitku nesplnění smlouvy může strana závazku uplatnit pouze v případě, že se jedná o závazek synallagmatický. Takovým je závazek, který v širším smyslu

²²⁴ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 8. 2011, sp. zn. 23 Cdo 1728/2010: „Při úvaze o rozsahu snížení nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty je nutno vycházet pouze z kritérií určených ustanovením § 301 obchodního zákoníku; žádná další kritéria (tedy ani požadavek „vyváženosti smlouvy“) nemohou být zohledněna.“

²²⁵ LASÁK, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1284. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 2048)

obě strany zavazuje ke vzájemnému plnění, tudíž dlužník je zároveň věřitelem a věřitel je zároveň dlužníkem. V užším smyslu se jedná o vzájemné plnění, které je podmíněné. Dle judikatury ustanovení § 1911 dopadá právě na synallagmatický závazek v užším smyslu, který je podmíněný tím, že strany budou plnit současně.²²⁶ Přitom není rozhodné, zda podmíněnost závazku plyne ze zákona nebo ze smlouvy. Typicky se bude jednat například o takovou smlouvu kupní, u které je stranami dohodnuto plnění obou stran současně, tedy z ruky do ruky. Smyslem tohoto ustanovení je chránit strany před nebezpečím, že by druhá strana závazek nesplnila, čímž by byla narušena požadovaná vzájemnost. Žádná ze stran takového závazku by neměla být nucena k plnění v situaci, kdy je téměř jisté, že od druhé strany protiplnění nedostane. Jako nástroj pro ochranu zde figuruje podmíněná suspenze práva na požadování splnění a tomu odpovídající suspenze druhé strany plnění na tuto žádost poskytnout. Vzniká tedy námitka nesplnění smlouvy²²⁷ a tím fakticky i právo plnění odepřít nebo neposkytnout plnění v době, kdy být poskytnuto mělo.²²⁸

Námitku nesplnění smlouvy může ale jedna ze smluvních stran realizovat pouze v případě, kdy již sama svůj dluh splnila nebo je alespoň ochotna jej splnit současně s druhou stranou a svou připravenost projevila. Pokud je strana sama v prodlení, toto právo jí nenáleží.

²²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 33 Odo 848/2006.

²²⁷ *Exceptio non adimpleti contractus*.

²²⁸ ŠILHÁN, J. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 858. ISBN 978-80-7400-535-0. (§ 1911)

7 Závěr

Vznik institutu prodlení se váže na dobu, kdy mezi sebou lidé začali uzavírat závazkové vztahy. Jeho vývoj a změny je tak možné sledovat již od římského práva. Úvodní kapitola této diplomové práce je věnována právě historickému vývoji prodlení a rozdílům v jeho koncepci v jednotlivých kodifikacích. Stručně je zmíněno právo římské a jeho vliv zejména na dělení prodlení na prodlení dlužníka a prodlení věřitele. Následně je rozebrána úprava prodlení na našem území od ABGB, ze kterého vycházejí dodnes používané principy prodlení, přes subsidiárně užívaný AHGB, až do již neúčinného obchodního zákoníku. Z rozboru historického vývoje lze vysledovat například vliv vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937 na soudobou právní úpravu, návaznost ObčZ 1950 na předválečnou úpravu či roztříštěnost úpravy a omezení vlivu občanského zákoníku v letech šedesátých.

V následující kapitole jsou charakterizovány základní pojmy, které se prolínají celou diplomovou prací a jsou klíčové pro dané téma. Ve vztahu k prodlení je objasněn pojem závazek a jeho prvky, čas plnění, a následně pak první část samotného tématu práce, tedy prodlení jako takové, dle současné právní úpravy. Pojem prodlení obecně, ale i jeho jednotlivé druhy jsou v práci vyloženy prostřednictvím jejich základních znaků, dluhů, u kterých jednotlivá prodlení mohou nastat, odpovědnosti dlužníka a věřitele za prodlení, ale také dle jeho časového vymezení. Přesto, že dle důvodové zprávy nedostála koncepce prodlení větších změn, lze menší změny vypožorovat. Příkladem může být rozlišný dopad prodlení věřitele na prodlení dlužníka, když dle úpravy v obchodním zákoníku nebyl v takovém případě dlužník v prodlení, ale dle ObčZ v prodlení je, ale není za něj odpovědný.

Nejrozsáhlejší kapitola je věnována právním následkům prodlení dlužníka. Ty jsou rozděleny podle toho, zda nastávají u prodlení s plněním povinnosti peněžité, nepeněžité či u obou. Největší prostor patří následku nejčastějšímu, tedy úrokům z prodlení. Blíže je popsán pojem úroků z prodlení, přiblíženy jsou jejich funkce a rozebrány podmínky jejich vzniku či jejich výše. Za největší přínos současné úpravy považují fakt, že možnost sjednání smluvní výše úroků z prodlení již není judikaturou ani zákonem limitována pouze na obchodní vztahy řídicí se obchodním zákoníkem. Za největší nedostatek vyplývající z této kapitoly považují nedostatečnou implementaci směrnice č. 2011/8/EU ve vztahu k paušální náhradě nákladů věřitelů spojených s uplatněním jejich pohledávky.

Další kapitola se zaměřuje na právní následky prodlení věřitele. Těch je s ohledem na to, jak je prodlení v ObčZ koncipováno, o něco méně než následků prodlení dlužníka. Popsán je přechod nebezpečí škody na věci, vyloučení odpovědnosti dlužníka za jeho prodlení a některá práva, která vznikají dlužníkovi. V rámci podkapitoly o právu dlužníka složit předmět plnění do soudní úschovy je upozorněno na možné výkladové problémy ustanovení § 1953 ObčZ, které výslovně ve vztahu k prodlení zmiňuje pouze jednu skutkovou podstatu, a to bezdůvodné odmítnutí přijetí plnění věřitelem.

Poslední kapitola této práce je věnována následkům, které jsou pro prodlení dlužníka i věřitele společné. U odstoupení od smlouvy jsou popsány situace, ve kterých mohou dlužník a věřitel tohoto institutu využít. Dále jsou charakterizovány podmínky, které je třeba splnit u podstatného a nepodstatného porušení smluvní povinnosti. U smluvní pokuty je výklad zaměřen především na problematiku jejího ujednání, její výše a moderačního práva soudu.

Tato diplomová práce si kladla za cíl podat obecný pohled na problematiku prodlení a jeho následků ve světle nejen současného ObčZ, nýbrž i v úpravách starších, a zaměřit se na zajímavé a problematické oblasti. Věřím, že tento cíl se mi podařilo naplnit.

Resumé

This diploma thesis provides a basic insight into the issue of default and its consequences in the light of not only the present Civil Code but also of the antecedent legal regulations. It also points out some of the interesting and problematic areas. The thesis is composed of the introduction, five main chapters and the conclusion.

The opening chapter of this thesis is devoted precisely to the historical development of default and its consequences and differences in its conception in various codifications. Brief mention is made of Roman law and its effect, in particular, on the division of default into debtor's default and creditor's default. Subsequently the regulation of default in our territory is analyzed from ABGB on which the principles of default still used today are based to the no longer effective Commercial Code.

In the following chapter are characterized the basic terms that permeate the entire thesis and are key to the topic. Clarified are mainly the terms of commitment and its elements, default, debtor's default and creditor's default.

The most extensive chapter is devoted to the legal consequences of the debtor's default. These are divided according to whether they occur in the case of default in fulfilment of a monetary obligation, non-monetary obligation or in both. The largest space belongs to the default interest as the most common consequence of debtor's default.

The next chapter focuses on the legal consequences of a creditor's default. Attention is given especially to the transition of the risk of damage to an item, exclusion of liability of the debtor for his default and certain rights that arise for the debtor due to the creditor's default.

The last chapter of this thesis is devoted to the consequences that are common to the debtor's and the creditor's default. Described are the situations in which the withdrawal from the contract can be used. For the contractual penalty the interpretation focuses mainly on the issue of its agreement, its amount and the court's moderating right.

Zdroje

Právní předpisy a důvodové zprávy

Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský

Zákon č. 1/1863 ř. z. obecný zákoník obchodní

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 1941/1950 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku

Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 509/1992 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník

Zákon č. 370/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 15/1998 Sb., o Komisi pro cenné papíry a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění zákona č. 30/2000 Sb., zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku

Nařízení vlády č. 351/2013 Sb., kterým se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky, určuje odměna likvidátora, likvidačního

správce a člena orgánu právnické osoby jmenovaného soudem a upravují některé otázky Obchodního věstníku, veřejných rejstříků právnických a fyzických osob a evidence svěřenských fondů a evidence údajů o skutečných majitelích

Nařízení ministra spravedlnosti č. 157/1950 Sb., kterým se provádějí některá ustanovení občanského zákoníka

Vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/7/EU o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích

Judikatura

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 5. 2009, sp. zn. I. ÚS 523/07

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. I. ÚS 728/10

Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2013, sp. zn. III. ÚS 1169/13

Nejvyšší soud

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11.1.1921 (Vážný 855)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 1922 (Vážný 1975)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9.3.1928 (Vážný 7851)

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2003, sp. zn. 28 Cdo 1853/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2004, sp. zn. 33 Odo 449/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2005, sp. zn. 29 Odo 114/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2005, sp. zn. 29 Odo 1389/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2006, sp. zn. 33 Odo 1630/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 30 Cdo 1641/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2007, sp. zn. 21 Cdo 682/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 29 Odo 1214/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2007, sp. zn. 33 Odo 438/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2007, sp. zn. 32 Odo 1299/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2007, sp. zn. 26 Odo 786/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 33 Odo 848/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2008, sp. zn. 29 Odo 1032/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 4. 2009, sp. zn. 32 Cdo 1002/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4956/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1242/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2011, sp. zn. 33 Cdo 2131/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2011, sp. zn. 23 Cdo 2590/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 8. 2011, sp. zn. 23 Cdo 1728/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2011, sp. zn. 23 Cdo 1599/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 31 Cdo 717/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3667/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2013, sp. zn. 32 Cdo 1861/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 Cdo 2483/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2015, sp. zn. 32 Cdo 3504/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2019, sp. zn. 28 Cdo 208/2019

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 21 Cdo 486/2002

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2010, sp. zn. 32 Cdo 2199/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2600/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2018, sp. zn. 20 Cdo 3782/2018

Nejvyšší správní soud

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 11. 2008, sp. zn. 6 As 1/2008

Vrchní soud

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 8. 1996, sp. zn. 5 Cmo 990/95

Okresní soud

Rozsudek Okresního soudu v Jihlavě ze dne 02. 12. 2015, sp. zn. 120 C 42/2015

Soudní dvůr Evropské unie

Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 3. dubna 2008. - 01051 Telecom GmbH proti Deutsche Telekom AG.

Literatura

BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWITHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. a kol. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 830 s. ISBN 978-80-7380-413-8

ELIÁŠ, K., PSUTKA, J., HAVEL, B., HULMÁK, M., BEZOUŠKA, P., BEDNÁŘ, V., DVOŘÁK, T. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 2. svazek. Praha: Linde, 2008, 1391 s. ISBN: 978-80-7201-687-7

FALDYNA, F., HUŠEK, J., POHL, T. *Zajištění a zánik obchodních závazků*. 2., rozš. vyd. Praha: ASPI, 2007, 223 s. Právní rukověť. ISBN 978-80-7357-154-2

HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. 3. podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, 1459 s. ISBN 978-80-7400-059-1

HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 7. vyd. V Bratislavě: Právnická fakulta university Komenského, 1929, 656 s.

HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1344 s. ISBN 978-80-7400-535-0

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 408 s. ISBN 80-7179-031-1

MAYR, R. *Soustava občanského práva. Kniha třetí: Právo obligační*. Brno: Barvič & Novotný, 1928, 418 s.

NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M., BUDÍKOVÁ, P., IVIČIČOVÁ, J., KEDROŇOVÁ, K., ŠTROSOVÁ, I., ŠTÝSOVÁ, M. *Smluvní právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 232. ISBN 978-80-271-0609-7

PAULDURA, L. a kol. *Slovník právních pojmů: občanský zákoník*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 262 s. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-660-0

PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, 3352 s. ISBN 978-80-7400-747-7

PRAŽÁK, Z., FIALA, J., HANDLAR, J. a kol. *Závazky z právních jednání podle občanského zákoníku. Komentář k § 1721 – 2893 OZ*. Praha: Leges, 2017, 1696 s. ISBN 978-80-7502-158-8

RABAN, P. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019, 530 s. ISBN 978-80-87713-18-1

ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 4, (§§ 859 až 1089)*. Repr. pův. vyd. r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, 866 s. ISBN 80-85963-79-5

ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 6, (§§ 1342 až 1502)*. Repr. pův. vyd. z r. 1937. Praha: Codex Bohemia, 1998, 600 s. ISBN 80-85963-99-X

SALÁK, P. jr. a kol. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937: Inspirace, problémy a výzvy*. 1. vyd. Brno – Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017, Spisy Právnické fakulty MU, řada teoretická, edice Scientia, sv. č. 601. 122 s. ISBN 978-80-210-8828-3

SEDLÁČEK, J. *Obligační právo*. 1. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 323 s. ISBN 978-80-7357-519-9

SELUCKÁ, M. a kol.: *Koupě a prodej. Nový občanský zákoník. Společná evropská právní úprava prodeje*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 268 s. ISBN 978-80-7400-471-1

SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 352 s. ISBN 978-80-7380-334-6

SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, 1160 s. ISBN 978-80-7400-788-0

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R., BÁNYAIOVÁ, A. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1700 s. ISBN 978-80-7478-638-9

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, 2528 s. ISBN 978-80-7400-108-6

TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2012, 128 s. ISBN 978-80-87576-27-4

TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta v ČR a Evropě*. Praha: Leges, 2015, 232 s. ISBN 978-80-7502-095-6

TINTĚRA, T. *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku*. Praha: Leges, 2013, 198 s. ISBN 978-80-87576-75-5

Odborné články

BÁNYAIOVÁ, A. *Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku*. Bulletin advokacie č. 6/2018. ISSN 1210-6348

BEJČEK, J. *Pět letmých pozastavení nad poslední loňskou novelou obchodního zákoníku*. Právní rozhledy, Praha: C.H. Beck, č. 11/2005. ISSN 1210-6410

BEJČEK, J. „*Povaha ustanovení*“ o úrocích z prodlení. Právní rozhledy, Praha: C.H. Beck, č. 11/2006. ISSN 1210-6410

DOLEŽAL, T. *Prodlení podle nového občanského zákoníku*. Stavební právo. Bulletin č. 2/2013. ISSN 1211-6386

ELIÁŠ, K. *Prodlení dlužníka*. Právní rádce, č. 12/2003, s. 4. ISSN 1210-4817

ONDREJOVÁ, D. *Závdavek jako institut zvyšující jistotu při uzavření smlouvy?* Rekodifikace a praxe, č. 2/2013. ISSN 1805-6822

PLÍVA, S. *Prodlení v obchodních vztazích*. Obchodní právo č. 10/1995, ISSN 1210-8278

ŠILHÁN, J. *Několik poznámek k pojmu prodlení dlužníka v NObčZ*. Obchodněprávní revue, č. 5/2013, s. 140 – 145. ISSN 1803-6554

ŠILHÁN, J. *Předpoklady vzniku úroků z prodlení dle nového občanského zákoníku*. Obchodněprávní revue č. 1/2014. ISSN 1803-6554

Elektronické zdroje

DRACHOVSKÝ, O. *Hranice (ne)mravnosti výše úroků z prodlení* [online]. 2020. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nemravne-uroky-z-prodleni>.

MATZNER, J. *Problematika splnění dluhu za jiného, aneb jak je to s právem na regres?* [online]. 2020. Dostupné z:

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/problematika-splneni-dluhu-za-jineho-aneb-jak-je-s-pravem-na-regres>

PŘÍKAZSKÁ, L., JELÍNEK, M. *K moderaci smluvní pokuty – nový přístup dle velkého senátu Nejvyššího soudu ČR* [online]. 2018. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-moderaci-smluvni-pokuty-novy-pristup-dlevelkeho-senatu-nejvyssiho-soudu-cr-108090.html>

ROSICKÝ, Z. *Promlčení úroků z prodlení*. [online]. 2015. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/promlzeni-uroku-z-prodleni>.

ŠAFRÁNKOVÁ, A. *Některá úskali právní úpravy úroků z prodlení*. Bulletin advokacie [online]. 2018. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nektera-uskali-pravni-upravy-uroku-z-prodleni>.

TINTĚRA, T. *NOZ v praxi: závavek* [online]. 2014. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zavdaveki>

VLČEK, K. *Vliv římského práva na současný občanský zákoník – přechod rizik ve smluvním právu* [online]. 2013. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vliv-rimskeho-prava-na-soucasny-obcansky-zakonik-prechod-rizik-ve-smluvnim-pravu>